
Han sidder ved Smeltediglen

Et skuespil af

Kaj Munk

Udgivet i 2015. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Han sidder ved Smeltediglen	4
Metadata om værket	4
Titel	6
1. Akt: I	6
2. Akt: II.	20
3. Akt: III.	26
4. Akt: IV.	33
5. Akt: V.	43

Han sidder ved Smeltediglen

Kilde Munk, Kaj. 1938. *Han sidder ved Smeltediglen*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck

Indledning

Baggrunden for skuespillet er det tyske naziregimes behandling af jøderne, som i løbet af 1930'erne var blevet værre og værre. Selvom Munk på flere måder var fascineret af en stærk ledertype som Hitler, måtte han give udtryk for sin afsky og afstandstagen fra det tyske diktators antisemitiske handlinger. Han havde håbet, at Hitler-tysklands jødeterror blot ville være en forbigående vildfarelse, at fornuften og respekt for menneskerettighederne ville komme tilbage, men han blev dybt skuffet.

Ligesom *I Brændingen* er også *Han sidder ved Smeltediglen* skrevet i udlandet. Ifølge Niels Nøjgaard, hvis kommentarer beror på Kaj Munks omfattende korrespondance, blev det meste af første halvdel skrevet i Paris på blot én dag (20. januar 1938), og resten på et hotelværelse i Berlin også på én dag (23. januar) – en rekordtid selv for en hurtigskriver som Munk. Også offentliggørelsen foregik i et meget hektisk tempo. Allerede d. 8. april udkom skuespillet i bogform. Kaj Munk læste det op i Studenterforeningen den 9., men dets egentlige urpremiere fandt dog sted på Det norske Teater i Oslo d. 23. april 1938, da Det kgl. Teater af hensyn til Tyskland ikke mente at kunne spille stykket. Først hen på sensommeren samme år fik *Han sidder ved Smeltediglen* premiere i Danmark, på Folketeatret d. 27. august 1938, hvor det opnåede 194 opførelser. Straks efter rejste Gerda Christophersen-Tournéen ud i provinsen med skuespillet og spillede det 181 gange, men i januar 1939 blev dets opførelse i Sønderborg og hele Sønderjylland forbudt efter en henstilling fra justitsministeriet. Efter *Ordet* blev *Han sidder ved Smeltediglen* Munks næststørste scenesucces. Det blev spillet talrige steder i hele Norden.

Som *Sejren* (1936) behandler *Han sidder ved Smeltediglen* et højaktuelt politisk emne og viser, at Kaj Munks beundring for diktatorerne ikke var ubetinget. Det handler om den tyske arkæologiprofessor Ernst Mensch (i det oprindelige manuskript: professor Erling Menschenkind von der Höhe), som en dag opdager et særligt interessant motiv på nogle potteskår (hvorfor skuespillet fik det populære navn “potteskårsstykket”). Potteskårene stammer imidlertid fra Mellemøsten, og motivet viser sig at være en afbildning af Kristus, hvilket ikke falder i god jord hos den ariske propagandamaskine, som var

altdominerende i den tyske kultur på daværende tidspunkt. Den spændte situation bedres ikke af, at professoren, som er blevet forelsket i sin dygtige assistent Frk. Schmidt, opdager, at hun i virkeligheden er jødinde.

Titlen stammer både fra en gammeltestamentelig tekst (GT: Malakias Bog 3,3) og en kendt salme af Ingemann, "Den store mester kommer". Stykket fik et andet bibelcitater som motto (NT: 2. Kor. 12, 9): "Min nåde er dig nok, for min magt udøves i magtesløshed."

Under indstuderingen gjorde Munk teaterdirektør Thorvald Larsen, Folketeatret, med eftertryk opmærksom på, at "Billedet er Hovedpersonen".

Han sidder ved Smeltingen hører til Munks mest aktuelle skuespil.

Han sidder ved Smeltediglen

1

2. Kor. 12,9b

2

1. Akt: I

Professor Mensch arbejder i sin Studeresal mellem Potteskaar, Manuskriptlapper og Folianter³. Han noterer, søger sig nye Værker ud, slaar op, blader i et Tidsskrift, kigger til Klokken. Af og til snakker han efter indgroet Vane højt med sig selv: "Hvor var det dog kedeligt at hun netop skulde — — — Mon denne plagsomme Bronkitis — — — Det trækker da virkelig. Her er koldt et eller andet Steds fra." Han skuler til Vinduerne, de er lukkede, til Døren, den ogsaa. Han skutter sig, fanges saa af noget i Tidsskriftet, men skudrer⁴ igen, opdager distræt en aaben Skabsdør, lukker den. "Ah, det hjalp." Hygger sig med Tidsskriftet. Studser. "Hvad? Det ægyptiske Alfabet under sjette Dynasti⁵! Har han nu været der igen? At han dog ikke kan holde sig til noget, han forstaar sig paa! Men saa blev det naturligvis til for lidt. Næ, det er dog for galt! At der oprindeligt skulde have været en Apostrof i ottende Hieroglyf⁶! At slige Ting lader sig skrive i dette Land, oven i Købet efter at Føreren⁷ har faaet Magten! Uf!" Han kaster Tidsskriftet fra sig, det vælter en Bog, saa den rammer en Kontakt, en Klokke ringer etsteds i Huset. Han flytter hastigt Bogen, da det omsider gaar op for ham, hvorfor det ringer.

- (1) FRU TRAHNE: (*fremtoner*) Professoren ringede.
- (2) MENSCH: Nej, jeg gjorde ikke, lille Fru Trahne. Og der var ikke noget. Ellers Tak. Og undskyld!

¹*Smeltediglen*: Betegner et kar, i hvilket glødning og smeltning udføres. Ordet "smeltedigel" bruges endvidere i en mere billedlig eller højtidelig forstand, hvor det betegner "lutring" (rensning, forædling) eller "prøvelse". [ODS]

²2. Kor. 12,9b: NT: 2. Kor 12,9b: "Jeg vil altså helst være stolt af min magtesløshed, for at Kristi magt kan være over mig." Referencen har sammenhæng med et andet tekststed i Bibelen: "Han sidder og smelter sølvet og renser det. Han renser levitterne og lutrer dem som guld og sølv, så de på rette vis kan frembære offergaver til Herren" (GT: Malakias Bog 3,3). Over dette tema skriver B. S. Ingemann i 1841 salmen "Den store mester kommer". [DDSO]

³*Folianter*: Betyder en meget stor bog.

⁴*skudrer*: Betyder at bæve, ryste, skælve af feber, kulde eller stærk sindsbevægelse - jf. tysk "schaudern" og engelsk "shudder". [ODS]

⁵*sjette Dynasti*: Det 6. dynasti (ca. 2325-2150 f.Kr.) i Ægyptens historie antages at være det sidste i den periode, som kaldes "Det gamle Rige", hvori hieroglyfferne menes at være opfundet. [BOE]

⁶*Apostrof i ottende Hieroglyf*: Det oldægyptiske skriftsprog, hieroglyfferne (græsk for "hellig indridsning"), kan ikke siges at have en rækkefølge som sådan, da der var ca. 700-1000 af stiliserede billeder, som enten repræsenterede en lyd eller havde en bestemt symbolværdi. Meningen med Munks formulering her er at formidle en høj grad af videnskabelighed. [DSD]

⁷*Føreren*: Adolf Hitler (1889-1945) brugte allerede i 1921 termen "fører-princip" (stærk leder med ubegrænset autoritet), for at betegne hovedprincippet i den diktatoriske styreform, som han ville indføre i Tyskland. I 1933, da han blev rigskansler, blev hans førerrevision om en absolut autoritet en realitet. [BOE]

- (3) FRU TRAHNE: Ringede Professoren ikke?! Da ved den almægtige Gud — — —
- (4) MENSCH: Det var et Tidsskrift, der ringede. Der var ikke noget, har jeg jo sagt. Og undskyld, har jeg jo sagt. Og tør jeg saa bede Dem lukke rigtigt efter Dem. Der stod en Dør aaben før.
- (5) FRU TRAHNE: En Dør aaben! Nej, nu maa Professoren virkelig — — —
- (6) MENSCH: Det trak i hvert Fald. Og det forekommer mig ogsaa, jeg var henne at lukke noget.
- (7) FRU TRAHNE: Saa sandt der er en Gud til, har jeg ikke ladet staa aaben. Jeg var herinde for at stænke Professorens Kaktus. Det er deres Vandingsdag i Dag. Den lille. Jeg kom med Vandkanden i venstre Haand, lukkede efter mig med højre og satte ydermere Vandkanden fra mig paa Taburetten der for at trykke efter med venstre. Og da jeg saa, efter at jeg havde vandet — — —
- (8) MENSCH: Fru Trahne behøver ikke at vande mer i Dag. — Er det først i Overmorgen, Frk. Schmidt kommer tilbage?
- (9) FRU TRAHNE: Jeg holder ikke Regnskab med Frk. Schmidts Rejser. Siden den Dame for tre et halvt Aar siden fik sin Gang her i Huset — — —
- (10) MENSCH: (*kvæler et Suk*)
- (11) FRU TRAHNE: Altid skal jeg afbrydes. Her er jeg nu gaaet i 15 Aar og blevet afbrudt! (*Ud. Lukker. Stikker Hovedet ind igen.*) Maaske Professoren lagde Mærke til, jeg lukkede (*Ud.*)
- (12) MENSCH: Næ, det er dog for galt. Jeg siger hende op til den første. Ok, men det har jeg jo gjort i mange Aar. Hvad skal hendes Sønner faa at læse for, naar hun ikke kan være her mere? For ingen andre vil da have hende. Uf! Livet er ogsaa fuldt af irriterende Problemer. Godt, man har sine Potteskaar. (*Med meget Nøgleforbrug udtager han af en Skuffe en Pakke aabner den varsomt, som man kigger ind til et Spædbarn i dets Vogn paa Gaden, ængstelig for at det skal tage Kuld. Hans Øjne lyser, hans Ansigt bliver forunderlig smukt. Det banker. Han farer sammen.*) Nej. Vent lidt! (*Gemmer Pakken ind.*) Kom saa! Hvad er der?
- (13) FRU TRAHNE: (*ind*) Det er Universitetsbiblioteksdirektøren og hans Kæreste. Han siger, de bare vil sige Godmorgen. Det er ikke meget at ulejlige for, naar man har saa lang en Titel.
- (14) MENSCH: Bevar's! Lad dem komme! (*Lukker Skrivebordet af.*) Dr. Helm! Naadige Frøken!
- (15) DR. HELM: Kom forbi paa Morgentur.
- (16) FRK. FÜRST: Og snakkede om Dem hele Vejen.
- (17) DR. HELM: Syntes saa, vi skulde kigge op.
- (18) FRK. FÜRST: Hugo mente, det gik an.

- (19) DR. HELM: De sidder rigtignok lunt inden Døre!
- (20) FRK. FÜRST: For hvor er det prægtig koldt udenfor!
- (21) DR. HELM: Telefontraadene digter.
- (22) FRK. FÜRST: Og der hænger Rim paa Træerne.
- (23) DR. HELM: Det prikkes i Ørene.
- (24) FRK. FÜRST: Lige som Fuglesang om Foraaret.
- (25) DR. HELM: Har De læst Londonaviserne?
- (26) MENSCH: Nej. Jeg ser jo næsten aldrig Blade.
- (27) FRK. FÜRST: Har De ikke læst dem?
- (28) DR. HELM: Det sagde jeg dig jo.
- (29) FRK. FÜRST: Vi har skændtes om det hele Vejen. Saa ved De ikke, England er i Oprør?
- (30) MENSCH: Er England i Oprør?
- (31) DR. HELM: Ja, over Deres — —
- (32) FRK. FÜRST: Lad nu mig, Hugo. Over Deres Tydning af — hvad var det nu?
- (33) DR. HELM: Kileskriften fra Astaroth⁸.
- (34) FRK. FÜRST: Og Amerika vil stjæle Dem fra os. Der er et Universitet i — hvor var det, Hugo?
- (35) DR. HELM: I Harrow⁹.
- (36) FRK. FÜRST: Det vil give Dem samme Gage, som Grete Garbo¹⁰ faar.
- (37) MENSCH: Nu svimler det for mig.
- (38) DR. HELM: De ler. Det gør vi andre ikke. Vi er stolte af Dem. Alle Tysklands Aviser vil nævne Dem med Hæder i Dag.
- (39) MENSCH: Kære Børn, dette her er ingenting. Nej, saa skulde I bare — jeg siger ikke mer.
- (40) DR. HELM: Hvad for noget? Noget nyt paa Stabelen?
- (41) FRK. FÜRST: Det vil vi altsaa have at vide.
- (42) MENSCH: Jeg har allerede sagt for meget. Min Mund er lukket.
- (43) FRK. FÜRST: Ikke for os to?
- (44) DR. HELM: Hende kan De ikke modstaa. Se rigtigt paa hende!

⁸*Kileskriften fra Astaroth*: Kileskrift er en babylonisk oldtidsskrift ca. 3200 f.Kr. - 80 e.Kr., hvor tegnene er kileformede (dvs. lodrette, vandrette eller skråtliggende) streger. Astaroth er navnet på en by i det nordlige Palæstina beliggende øst for Genezareth sø. Byen nævnes flere steder i Bibelen bl.a. GT: Jos 9,10 og 21,27. [DSD & SAL]

⁹*Harrow*: Harrow School er en af de mest renommerede privatskoler i England. Frk. Fürst tager det ikke nøje med detaljerne. [BOE]

¹⁰*Grete Garbo*: Den svenskfødte skuespiller Greta Garbo skrev i 1925 kontrakt med MGM i Hollywood og blev en af datidens allerstørste stjerner ikke mindst grundet hendes optræden i flere filmatiseringer af nyere tids litterære klassikere, hvilket også faldt sammen med tonefilmens gennemslag i midten af 1930'erne. Bl.a. filmatiseredes Leo Tolstojs "Anna Karenina" og Alexander Dumas' "Kameliadamen". [BOE]

(45) MENSCH: Kom igen — skal vi sige om en Maaned? Saa maaske! Hvis I kan tie helt stille med det saa længe. Kan jeg stole paa det?

(46) DR. HELM: Det lover vi. Ikke, Röslein¹¹?

(47) FRK. FÜRST: Og hvor vi glæder os! Og hvor vi er spændte! Og hvor vi er stolte af, at vi bliver nogen af de første! Ikke, Hugo?

(48) DR. HELM: Jo, Röslein.

(49) FRK. FÜRST:

Og saa gaar vi rundt

^a— kom nu her, dit Hængetræ, staa ikke der og maab med Armene! —

om en Enebærbusk,

Enebærbusk, Enebærbusk,

og saa gaar vi rundt om en Enebærbusk,

for det er den største paa Heden.

^aOg saa gaar vi rundt: Efter den gamle sangleg "så går vi rundt om en enebærbusk". [DGS]

Og saa gør vi saadan, naar vi hylder vor Mand,

hylder vor Mand, hylder vor Mand,

og saa gør vi saadan, naar vi hylder vor Mand.

For han er den klogeste i Tyskland.

Puh, nu tabte jeg Vejret. Kom, Hugo, vi skal ud at finde det igen. Morgen, Hr. Professor!

(50) DR. HELM: Godmorgen, Hr. Professor. (*De ud.*)

(51) MENSCH: Sikke en Hvirvelvind! Man bliver helt fortunlet. Ja, saadan et Vejr har en anden en jo aldrig været ude i!

(52) DR. HELM: (*ind igen med Frk. Fürst*) Undskyld, vi var vel ikke for fjantede.

(53) FRK. FÜRST: (*stikker en brødebetyngt Finger i Munden*) Var vi?

(54) MENSCH: Men kære, søde Børn da!

(55) FRK. FÜRST: For vi er jo altsaa lidt fulde. En Morgenluft, saa tynd, at den næsten slet ikke er der, den gaar til Hovedet. Saa bliver man saadan, naar man ikke har noget i Hovedet. Men det kender De ikke til, Hr. Professor. De har altid saa meget.

(56) DR. HELM: Og saa havde hun altsaa kysset mig paa Vejen herhen. De skulde næsten prøve et.

(57) MENSCH: Nej, bevar's, ja, hvabe nej.

(58) FRK. FÜRST: Skamme sig, Hugo! Du gør os røde i Hovederne, begge to.

(59) DR. HELM: Det gør dig ikke grimmere.

¹¹Röslein: Kan oversættes til "lille rose", men kan også have relation til Goethes digt "Heidenröslein" (1771), som bl.a. blev sat til musik af Franz Schubert i 1815.

- (60) FRK. FÜRST: Han er saa slem til at rose mig, naar andre hører paa det. Er det rigtigt?
- (61) MENSCH: Næ, mon?
- (62) FRK. FÜRST: Næ, for saa mener de ikke med det. Vel?
- (63) MENSCH: Paa den anden Side, det er vel ikke nemt at lade være, naar der er saa meget at rose af!
- (64) FRK. FÜRST: Men dog, Hr. Professor. Kan De ogsaa det?
- (65) MENSCH: Egentlig ikke.
- (66) DR. HELM: Maa jeg have Lov til at sende Londonaviserne hen til Dem?
- (67) MENSCH: Hvad skal jeg med dem? De forstyrrer mig kun. Skønt — det kan være meget morsomt at se, hvad de har faaet ud af det. Send dem bare! — Men, Frk. Schmidt! Allerede?
- (68) FRK. SCHMIDT: (*ind*) Ja, nu har De mig igen. Goddag.
- (69) DR. HELM: Goddag.
- (70) MENSCH: Kender Frk. Fürst —
- (71) FRK. SCHMIDT: Jo, vi har visst — ved en eller anden Lejlighed —
- (72) FRK. FÜRST: Ja, det tror jeg.
- (73) DR. HELM: Naa, men jeg sender Aviserne. Godmorgen (*De ud.*)
- (74) MENSCH: Tænk, jeg turde da ikke regne med, at De allerede var her. Kunde De virkelig i saadan en Haandevending faa Deres Onkel begravet?
- (75) FRK. SCHMIDT: Men kære, det var jo hans Guldbryllup! Oh, han er kun 75 og en stor, stout Mand. Det var haabløst at tænke paa at vente og tage Begravelsen med. Saa længe kunde jeg sandelig ikke undvære — mit Arbejde her. Har De faaet bestilt noget i den Uge, De ikke har haft mig til at sinke Dem?
- (76) MENSCH: Ærlig talt, det gik sløjt til at begynde med. Jeg sad og rodede nede i Kælderen og sagde til mig selv, at det ikke duede at slæbe et usorteret Fund med hjem. Har man ikke Helbred til at blive paa Findestedet og undersøge det, duer man ikke til Videnskabsmand.
- (77) FRK. SCHMIDT: Naa! Professor Mensch duer ikke til Videnskabsmand!
- (78) MENSCH: Saadan sagde jeg til mig selv. Jeg har brugt Fædrelandets Penge ufor-svarligt. Jeg skulde have ladet Dorn rejse. Han har Helbredet.
- (79) FRK. SCHMIDT: Og saa heller ikke mer. For Resten blev Pengene bevilget *Dem*. *Han* havde aldrig faaet dem. Men hvor gør det mig dog ondt at høre, at Professoren var saadan — i Kælderen (*Og hendes Øjne straal.*)
- (80) MENSCH: Ja, jeg var i Kælderen. Hahaha, De kan tro, jeg var i Kælderen. Men saa — saa *skete der noget*.
- (81) FRK. SCHMIDT: Skete der noget?

- (82) MENSCH: Ja, der skete det, at — kære Frk. Schmidt, ser De, jeg — ja, hvordan skal jeg nu — jo, saadan maa det være?
- (83) FRK. SCHMIDT: Ringer De?
- (84) MENSCH: Ja.
- (85) FRU TRAHNE: (*ind*) Professoren ringede?
- (86) MENSCH: Maa jeg bede Fru Trahne bringe en Champagne Aargang 34 og to Glas.
- (87) FRU TRAHNE: To?
- (88) MENSCH: To. Jeg aabner den selv. (*Fru Trahne ud.*)
- (89) FRK. SCHMIDT: Champagne?
- (90) MENSCH: Frk. Schmidt, jeg har gjort et Fund. Hvor lagde jeg nu Nøglerne? Tak! Tak! Ja, jeg har gjort et Fund. Og De er det første Menneske, jeg viser det til. I halvtredie Tusinde Aar har Jorden dækket det —
- (91) FRU TRAHNE: (*ind med en Bakke og et tredie Glas halvt skjult i venstre Haand*) Værsgod!
- (92) MENSCH: Tak. Se, Frk. Schmidt, naar vi nu lader den festlige Drue fyre sin Æres-salut — — hvad, vil den ikke?
- (93) FRK. SCHMIDT: Lad mig hjælpe Dem. Der kom den.
- (94) MENSCH: Tak.
- (95) FRU TRAHNE: Man skal vel aldrig ønske Tillykke maaske? (*Sætter sit Glas fra sig paa Bordet.*)
- (96) MENSCH: To Glas. (*Rækker hende hendes med Bunden i Vejret*) .
- (97) FRU TRAHNE: Undskyld (*Tøfler ud.*)
- (98) MENSCH: Tillykke? Hun kan da ikke ane noget om Fundet. Hvad mente hun?
- (99) FRK. SCHMIDT: Ikke til at begribe.
- (100) MENSCH: Hun maatte ud. Kun De maa se det. Og den næste, der skal faa Lov at indvies i Synet af det, skal være — Føreren selv. — *Se!*
- (101) FRK. SCHMIDT: (*med et Skrig*) De har fundet — De har fundet det Stykke, de to Stykker, der passer til det med Panden og Haaret!
- (102) MENSCH: Jeg har fundet dem.
- (103) FRK. SCHMIDT: De har fundet dem.
- (104) MENSCH: Og alle vore Haab, alle vore Forventninger er grænseløst overtrufne!
- (105) MENSCH: Grænseløst.

- (106) FRK. SCHMIDT: Der eksisterer ikke et Kunstværk, der — der — Det skulde da lige være den lille Nike paa Parthenonsfrisen¹².
- (107) MENSCH: Heller ikke den.
- (108) FRK. SCHMIDT: Tillykke, Mensch! Tillykke!
- (109) MENSCH: Det er ikke mig, De skal gratulere. Det er ikke *min* Ære, dette.
- (110) FRK. SCHMIDT: Ikke Deres? Hvis saa? Først sagde alle Forskerne, Deres Astaroth var en Fejltydning blot. Siden sagde de, Byen aldrig kunde have ligget saa langt mod Øst. Allersidst hævdede de, at den var interesseløs. Nu maa hele Verden —
- (111) MENSCH: Alligevel er det ikke mig, Rosen tilkommer. Se, efter Krigen — et Menneske kan leve uden Føde, en Tid i hvert Fald, men uden Ære kan det ikke leve. Saa begynder det straks at forraadne. Som med den enkelte, saadan med Nationen. Æreløse laa vi hen efter Krigen¹³. Da kom HAN. Jeg var en af de første, der mærkede det: nu var Manden kommen, nu vilde det ske. Og det skete. Det blev atter stort at være Søn af dette Rige, der var Mening i Livet igen. Og jeg rejste mig sammen med mit Folk fra Selvopgivelsen og gik med nyt Mod til ny Daad. Derfor er det Fædrelandet, vi kan takke for Fremdragelsen af dette ophøjede Kunstværk. Førerens Skaal! Men jeg glemmer rent, De er her, Frk. Schmidt. Nu skal vi til rigtig at studere Tingene. De skal stirre Dem ind i den. Og saa fortælle mig, som De saa tit har gjort, lige frisk fra Hjertet: Hvad er det, De ser?
- (112) FRK. SCHMIDT: Ja, hvad er det, jeg ser? Jeg ser et Ansigt, som — som en Kunstner, en vældig Kunstner, et Geni — for han har kendt Malingens hele Teknik fra babylonisk til hellensk¹⁴ — men saa har han forsøgt her — han har eksperimenteret med at lægge al sin Viden til Side, alt det tillærte, og saa bare primitivt, næsten som et Barn i Leg — Rids af en Pind i Sandet — — —
- (113) MENSCH: De famler efter Ordene, De, der ellers altid er saa koncis¹⁵. Det er heller ikke let. Det, De sagde, var klogt. Det var saa rigtigt, som det kunde være, naar det er durk durk forkert. Nu kigger De paa mig. Se saa her! En lille Ekstrahjælp, et Fingerpeg.
- (114) FRK. SCHMIDT: Hvad er det? 2 andre Smaategninger af samme Haand. Helt talentløse. Jamen det er jo en, der overhovedet ikke kan male.

¹²*den lille Nike paa Parthenonsfrisen*: Nike - sejrsgudinden i den græske mytologi, som netop ofte afbilledes som værende lille af størrelse og sammen med gudinden Athene, til hvis ære Parthenon-templet er opført 447-438 f.Kr. Om Nike rent faktisk kan ses på Parthenon-frisen er ikke umiddelbart til at afklare. [BOE]

¹³*Krigen*: At Tyskland havde udløst 1. Verdenskrig 1914-1918 kom til at ramme landet hårdt under fredsforhandlingerne i Versailles, 1919. Ud over afgivelse af landområder og et decimeret militær pålagde Versailles-traktaten Tyskland store krigsskadeserstatninger - et beløb blev ikke fastsat, men til en begyndelse overtog sejrherrene den tyske handelsflåde, tyske aktiver i udlandet, kul, jernbanemateriel mv. I 1921 blev beløbet fastsat til 132 mia. guldmark. Som garanti for betalingen skulle det vestlige Rhinland besættes i 5-15 år. Følgerne af sanktionerne blev, at Tyskland kom til at befinde sig i en håbløs økonomisk situation. [BOE & DSD]

¹⁴*fra babylonisk til hellensk*: To vidt forskellige kulturer kendt for deres lærdom, oplysning og videnskab. Den første var centreret i Babylon (nær Bagdad i vore dages Irak) og den anden i Hellas, det antikke Grækenland. Babylons storhedstid kom under Nebukadnesar 2. (605-562 f.Kr.), mens Hellas' glansperiode var det 5. og 4. århundrede f.Kr. [BOE]

¹⁵*koncis*: Betegner det kortfattede og fyndige, det skarpe og klare. [ODS]

- (115) MENSCH: Det er det, det er. En skikkelig Fusker. Her foreligger altsaa det yderst sjældne Tilfælde, at det er Modellen, der har malet Billedet, og ikke Maleren. Forstaar De mig?
- (116) FRK. SCHMIDT: De mener, et urprimitivt Sind har mødt en Person, der har gjort et saa overvældende Indtryk paa ham, at han *den* ene Dag i sit Liv kunde male.
- (117) MENSCH: Netop. Se paa det Ansigt. Lad os analysere det. Vi vil da opdage, at vi gaar fra Modsigelse til Modsigelse. Og dog er det ikke en gals Ansigt. Der er noget, der faar alle disse Modsætninger til at gaa op i en kraftfuld Enhed, noget, jeg vil kalde for potenseret Liv. Se Panden, den er høj, rank, sval, der er en Konges Ro over den, men Haaret ovenover: Flammer i flyvende Oprør. Øjnene, hvilken bydende Strenghed, en fjendtlig Feltherres Kraft, og Munden, veg, næsten som en Kvindes, med et Smil saa smukt, man ved ikke, om det er af Smerte eller af Lykke, det laaner sin Skønhed.
- (118) FRK. SCHMIDT: (*klapper i Hænderne*) Godt! godt! godt!
- (119) MENSCH: Godt? Det er mere end godt, det er — naa, er det mig, De klapper ad? Ja, saamænd, jo, Menneskekender det er jeg ikke, men Billeder forstaar jeg mig paa.
- (120) FRK. SCHMIDT: Jamen det er jo umuligt, Professor. For 2500 Aar siden — der kan ikke have levet en saadan Personlighed, der er forsvundet og glempt.
- (121) MENSCH: Det kan der udmærket. Betydelige Mennesker mærker man ikke tit meget til, de bliver begravet i Stilhed.
- (122) FRK. SCHMIDT: Men han er Adelsmand — Konge. Den Næse der, der er en Række af Ahner bag.
- (123) MENSCH: Se saa Kinderne da, Almueskinder, en Bondes. Jo, han skal nok have været til. Det er jo det forløsende ved Førerens Blod- og Jord-Teori¹⁶, at Nietzsches Overmennesker¹⁷ finder vi hos de jævne Folk rundt i Riget. Et Ansigt som det der kan godt sidde paa en Bonde i en eller anden Landsby i Holsten eller Schlesien¹⁸ i Dag.

¹⁶*Førerens Blod- og Jord-Teori*: Begrebsparret "blod og jord" kendes allerede fra historikeren Oswald Spengler (1922), men først med Richard Walther Darrés skrift "Neuadel aus Blut und Boden" (1930) blev det en central del af NSDAP's ideologi. Tankegangen - at en sund stat alene beror på enheden mellem folket (blodet), der defineredes biologisk, dvs. afstammingsmæssigt, og jorden - var udbredt i den tyske bonde- og hjemstavnsliteratur og spillede en stor rolle i landbrugspolitikken. Begrebsparret kan endvidere relateres til det af Hitler fremsatte krav om "Lebensraum", som brugtes til legitimering af krigshandlingerne og germaniseringsbestrebelseerne i Østeuropa. [DSD & WIKI-DE 04.06.08]

¹⁷*Nietzsches Overmennesker*: Den udbredte antagelse, at NSDAP's ideologi har forbindelse med den tyske filosof Friedrich Nietzsches begreb "Der Übermensch" (fra "Also sprach Zarathustra", 1883), er som bekendt ikke korrekt. Det er uvist, om Munk her ønsker at demonstrere nazisternes fejlagtige indlemmelse af Nietzsche ved at lade dem misforstå filosofen yderligere, idet "overmennesket" bestemt ikke var en af de jævne, bondske folk i Nietzsches optik. Overmennesket var et menneske, der ikke fortvivlede over manglen på absolutte værdier, men som formåede at skabe sine egne værdier og give mening til sit eget liv. Overmennesket skulle ikke udmærke sig fysisk eller intellektuelt, men udelukkende ved egen selverkendelse og forholdet til egne handlinger. [BOE & DSD]

¹⁸*Schlesien*: Centraleuropæisk region, som i dag er dele af Polen, Tyskland og Tjekkiet. [DSD]

- (124) FRK. SCHMIDT: Nej, Professor, nej, det tror jeg ikke paa. Hvem kan det være? Det maa vi have fundet.
- (125) MENSCH: Det finder vi aldrig. Og det gør ingenting. Fundet har sin store Betydning arkæologisk og sin altoverragende Betydning æstetisk kunstnerisk.
- (126) FRK. SCHMIDT: Jeg vil vide mere. Der mangler jo et Nederskaar. Om vi kunde finde det! Om vi kunde! Og det saa gav os Løsningen! Vi maa begynde forfra, gennem hele Kælderen fra A til Z, alle Kasserne til sidste Flis, og er det der ikke, maa De tilbage — rejser jeg med Dem til Astaroth.
- (127) FRU TRAHNE: (*ind*) Hr. Professor Dorn spørger, om det passer Dem?
- (128) MENSCH: Hvad? Hvadbehager?
- (129) FRU TRAHNE: Dorn er her.
- (130) MENSCH: Er Dorn her? Naa, ja. Det er jeg jo desværre ogsaa.
- (131) FRK. SCHMIDT: *Jeg* kan modtage ham, Professor. Gaa De ned til Deres Arbejde i Kælderen.
- (132) MENSCH: Mange Tak. Er det nødvendigt, kan De hente mig. Jeg vil nødtigt rives ud af min Sammenhæng nu.
- (133) FRU TRAHNE: Hvad Besked maa jeg give Deres Kollega, *Hr. Professor*?
- (134) MENSCH: Det har De jo hørt. Jeg er gaaet (*Ned.*)
- (135) FRU TRAHNE: (*tager Bakken*) Jeg vil dog tage disse Genstande med mig. Der kan blive sagt nok endda (*Ud.*)
- (136) DORN: (*ind*) Næh, hvilken Overraskelse! Allerede tilbagevendt!
- (137) FRK. SCHMIDT: Og De har mistet Deres Hustru, hører jeg. Det gør mig ondt.
- (138) DORN: Ogsaa mig, visselig ogsaa mig. En fortræffelig Livsledsagerinde var Mor. Fødte vore 5 Drengene uden at kny¹⁹. Ja, hun døde i Forgaars. Hun er statelig i Kisten. En Asynjepande²⁰. De skulde komme og se hende.
- (139) FRK. SCHMIDT: Hvordan kunde Deres Hustru saa pludselig gaa bort?
- (140) DORN: En Hjerteklap, siger Lægen. Hjertet var godt nok. Min Hustru var sund helt igennem. Vikingekonstruktion. Men der var altsaa en Klapp. Den fejlede heller ikke noget. Men den gik indad, den fejlede Vej, kan ikke sige det nøjere, er ikke mit Fag. Mor døde i hvert Fald. — Frk. Schmidt, der gik Rygter om, at De var rejst til Deres Familie, og Professor Mensch skulde følge efter. Nonsens, sagde jeg. Frk. Schmidt gifter sig ikke. Og gør hun det, bliver det med en Teuton²¹.

¹⁹*kny*: Lyddord som betegner det at give en svag lyd fra sig, en mumlen eller brummen - især mht. at signalere utilfredshed, uenighed: det at mukke. [ODS]

²⁰*Asynjepande*: Jf. den nordiske mytologi; ”asynje” (asynja) er femininum af det oldnordiske ”áss” - altså en til aserne tilhørende gudinde. [ODS]

²¹*Teuton*: Teutonerne nævnes som en germansk stamme i tidlige historiske skrifter af grækerne og romerne. Ifølge Ptolemaios' kort levede de i Jylland og påbegyndte en større udvandring ca. 120 f.Kr. Bruges ofte i udvidet forstand for at betegne en person af germansk race, specielt en tysker. [DSD]

- (141) FRK. SCHMIDT: Hvad er det for en?
- (142) DORN: De giver mig Ret? Gaa hen og ægte Mensch? Nej! De ikke. Feminin, er det forkert at sige det, naar det er sandt, hvad? feminin — piber i Brystet. Har De lagt Mærke til, hvordan han gaar? Kis, kis, kis. Det skal gungre i Jorden, hvor en tysk Mand træder.
- (143) FRK. SCHMIDT: Da sagde Deres Ben saamænd ogsaa kiskiskis, den Aften i Universitetsforhallen da De prøvede at kysse mig.
- (144) DORN: Den Aften da jeg — hvad siger De? jeg har sgu aldrig prøvet at — aldrig — den Aften siger De — hvad for en Aften — lad nu bare være — De vilde jo godt selv, vilde De — det stryger vi over. Men se, Frk. Schmidt, altsaa: jeg har lige afsluttet mine Studier over Folkeblandingen i Galilæa paa Kristi Tid. Jeg ved, mine Undersøgelser følges med allerhøjeste Interesse paa allerhøjeste Sted. Kirken murrer og murrer. Der trænges til en fast Haand, men en kristen Haand. Min personlige tyske Fromhed vover ingen at drage i Tvivl. Kort og godt: Jeg regner med min forestaaende Udnævnelse til Rigets Kultusminister og vil jo i den Egenskab nu savne en sund velskabt tysk Husfrue ved min Side.
- (145) FRK. SCHMIDT: Skal vi ikke se at faa begravet Deres om jeg saa maa sige første Hustru først.
- (146) DORN: Det vil jeg finde rimeligt. Min Hast skyldes kun Ønsket om i Tide at advare Dem mod at begaa en Daarskab.
- (147) FRK. SCHMIDT: Tror De nu ogsaa, jeg vilde kunne gøre Fyldest efter en saa udpræget nordisk Inkarnation²² som Deres Hustru?
- (148) DORN: Om De vil kunne — — — kære, kære Frk. Schmidt! Naturligvis, De fylder jo ikke, som min Hustru gjorde. Lad mig sige det saadan, at hvad det nordiske havde i Udbredelse hos min Hustru, findes hos Dem i koncentreret Form.
- (149) FRK. SCHMIDT: Naa, synes De! Ja Tak, Hr. Professor — saa, saa — nu kommer Professor Mensch, tror jeg
- (150) DORN: Ah! Saa, naa!
- (151) MENSCH: (*ind*) Jeg syntes, det varede noget længe — hvad jeg vilde sige — det er Dem, der er her, Dorn! Goddag. Er der noget? De ser saa echaufferet²³ ud?
- (152) DORN: Nej, der er ikke noget. Jeg²⁴ stod bare og snakkede lidt med hinanden. Her er saa hyggeligt oppe hos Dem, Kollega. De har indrettet Dem saa smagfuldt. Man kan rigtigt have en ”ret en lille gylden Stund”. Hvor falder nu det Udtryk mig ind fra?
- (153) FRK. SCHMIDT: (*indvendigt klukkende*) Kender De den?

²²*Inkarnation*: Kommer af det latinske ”carnis” (kød) og betyder her legemliggørelse eller personificering. [ODS]

²³*echaufferet*: Fransk ord, som betegner en person, der er varm og rød i ansigtet, især af varme eller ophidselse. [ODS]

²⁴*Jeg*: Der skal formentlig stå ’Vi’. Der kan dog ogsaa være tale om en tilnærmelse til mundtlig sprogbrug, som det ofte forekommer hos Munk.

(154) DORN: Hvad for en den? Hvad er det for en?

(155) FRK. SCHMIDT: Det var en af Sara Levis.

(156) DORN: Sara Levi — fy for Pokker!

(157) MENSCH: Hvem er Sara Levi?

(158) DORN: Det ved De godt. Det var hende, Refrænsangerinden, Jødedukken, alle Berlinerne rendte efter engang.

(159) FRK. SCHMIDT: De kender hendes Sange. Rendte De da ogsaa?

(160) DORN: Jeg — jeg har hørt hende en enkelt Gang. Det var fælt.

(161) FRK. SCHMIDT: Det har jeg nu aldrig. Men min Bror gik tit og nynnede dem. Især denne her:

Ret en lille gylden Stund,
Mund mod Mund — — — —

(162) DORN: Den begyndte med noget med en lille Pige?

(163) FRK. SCHMIDT:

Jeg er en lille Pige,
og du er en Mand.
Der er ej mer at sige,
kom blot, saa gaar det an!
Kysser du saa hedt min Hud,
springer Rosenknoppen ud.
Kys mig kun, kys mig kun,
kys mig paa min røde Mund.

(*Dorn er begyndt at brumme med.*)

Nej, det var ikke det Vers. Saa det næste da:

De stakkels Stjerner fryser
i Nathimlens Arm.
Jeg lille Pige ligger
helt anderledes varm.
Aah, en lille gylden Stund,
Bryst mod Bryst og Mund mod Mund.
Kys mig kun, kys mig kun,
kys mig paa min røde Mund.

- (164) DORN: Ja, hun var storartet, hun var min Salighed — — — d. v. s. det var jo det sædvanlige jødiske Sexualitets-Kildreri. Hun røg til Ghettoen²⁵ i London, da Tyskland aflusede sig. Der er hun død af Sult, velfortjent Sult. Hvor mange unge ariske²⁶ Mænd har hun ikke sunget Svineri ind i Kroppen! — Men tænk, at De har saadan en Stemme, Frk. Schmidt!
- (165) MENSCH: Ja, det siger jeg rigtignok ogsaa. Jeg har aldrig hørt Dem synge før.
- (166) FRK. SCHMIDT: Jeg har slet ingen Stemme; og ikke det mindste Gehør.
- (167) DORN: Jo, ved De hvad!
- (168) FRK. SCHMIDT: Nej, nej, jeg sang jo pibende falsk. Det hørte De da begge to. Jeg ved heller ikke, hvad der gik af mig. De vilde visst Professor Mensch noget? Saa forsvinder jeg saa længe. Farvel (*Ned.*)
- (169) DORN: Paa Gensyn, min meget Naadige, paa Gensyn!
Ja, det er altsaa en ny Affære med Jødekrapylet. Hvor tit vi slaar Rygraden over paa dem, bliver de alligevel ved med at løfte Hovedet, naar vi vender Nakken til, og spille med Tungen efter os. Nu er det Biblioteksdirektøren.
- (170) MENSCH: Hvad har de nu gjort ham? Den prægtige unge Mand?
- (171) DORN: Prægtige! Haha! Mit sunde Raceinstinkt sagde mig fra første Færd, at der var noget fordægtigt ved den Snabel. Alle Attester var i Orden, da vi ansatte ham. Nu vil han giftes, og nu — kniber det med Arierattesten.²⁷ Bubb²⁸!
- (172) MENSCH: Med Arierattesten?
- (173) DORN: Svinet er Jøde selvfølgelig. Selv ved han ikke bedre endnu, end at den er undervejs. Men jeg har faaet underhaands Besked fra Ministeriet. Nu mener jeg, vi holder Konsistoriumsmøde²⁹ i Eftermiddag og afskediger ham blankt. Senere kommer Spørgsmaalet om Straf. Det bliver selvfølgelig Tugthus.
- (174) MENSCH: For hvad?
- (175) DORN: Han maa jo have lavet Svindel med Attesterne, dengang vi ansatte ham.
- (176) MENSCH: Han er fattig, Dorn. Fru Trahne mener, han sender Penge hver Maaned til sin gamle Mor i — i — Schlesien, tror jeg.
- (177) DORN: Tager De en Jøde i Forsvar?

²⁵*Ghettoen*: Italiensk ord af uvis oprindelse, som betegner et afsondret kvarter i en by, som anvistes jøderne til beboelse. Ordet bruges også til at betegne kvarterer i fortidens eller nutidens byer, der prægedes stærkt af jødiske beboere. [ODS & DSD]

²⁶*ariske*: Tysk navn fra sanskrit "arya" (ædel) på den folkegruppe, hvortil hovedmassen af befolkningen i Europa, Iran og Forindien hører - en indoeuropæer. [ODS]

²⁷*Arierattesten*: I følge "arierparagraffen", en tysk-nazistisk lovbestemmelse fra d. 7. april 1933, skulle jøderne udelukkes fra det borgerlige samfund. Denne bestemmelse medførte, at alle tjenestemænd og andre offentligt ansatte personer blev afkrævet en attest for, at hverken denne eller nogen af forældrene eller bedsteforældrene var jøder. Senere ved Nürnberg-lovene d. 15. september 1935 blev jøderne yderligere udelukket fra statsborgerskab og ægteskab med tyskere. [DSD]

²⁸*Bubb*: Ordets præcise betydning kan ikke umiddelbart bestemmes, sandsynligvis et lydefterlignende ord.

²⁹*Konsistoriumsmøde*: Konsistorium (latin) betyder rådsforsamling. I universitetsregi, som i dette tilfælde med de to professorer, betegner ordet mere specifikt et udvalg af lektorer og professorer, der under ledelse af rektor danner mellemlæddet mellem universitetets almindelige lærerforsamling og fakulteterne på den ene side og undervisningsministeriet på den anden, og fører tilsyn med dets administration, uddeler stipendier osv. [ODS & DSD]

- (178) MENSCH: Nej, nej, Gudbevar's! Jeg kan ikke fordrage dem. Der var en, han huggede Ideen i min Afhandling og blev Doktor paa den, og jeg maatte lave en ny. Det er en ækel Race. Det siger Føreren jo ogsaa. Men i dette Tilfælde — vi maa dog være helt visse paa denne Attestes Udeblivelse. Jeg mener, en Arier vil vi dog ikke gøre Uret. Vel?
- (179) DORN: Jeg er informeret fra Ministeriet og indkalder Dem herved til Møde Kl. 4.
- (180) MENSCH: Asch! Skal jeg nu løbe og spille min Tid med det? Kan jeg ikke give Dem Fuldmagt til at stemme for mig?
- (181) DORN: Det kan jeg ikke se, der er noget i Vejen for.
- (182) MENSCH: Det var dejligt. (*Skriver.*) Og hans stakkels lille indtagende Forlovede?
- (183) DORN: Hun vil prise sig lykkelig, at vi faar reddet hende af Løvens Gab. Lykkeligt er det ogsaa. Parrer man Hest med Æsel, faas Muldyr, og Muldyr er goldt³⁰. Skændslen skal ikke fortsættes. Hvorfor har Naturen ikke vist samme Omsigt³¹ i Tilfældet Arier—Jøde? Des bedre maa vi holde Justits.
- (184) MENSCH: Værsgod!
- (185) DORN: Tak, Kollega! Saa ordner jeg Paragrafferne. (*Ud.*)
- (186) MENSCH: Tak. Farvel. Hm, hm, hm! Ja. — Frk. Schmidt! Frk. Schmidt! Hører hun ikke? (*Tusser lidt rundt. Aabner uden at vide det et Vindue.*)
- (187) FRK. SCHMIDT: (*skriger fra Kælderen*) Professor! Mensch! Mensch!
- (188) MENSCH: Hvad er der? Er De syg? Hvorfor raaber De?
- (189) FRK. SCHMIDT: (*op*) Se, jeg har fundet, jeg har fundet det, aah, Gud i Himlen, jeg har —. Og det er — der staar noget paa det — der staar, at det er —. Se selv, se!
- (190) MENSCH: Har De fundet det? Ja, det er rigtigt. Det er det Stykke, der passer.
- (191) FRK. SCHMIDT: Jamen se Bogstaverne! De smaa kluntede, ubehjælpssomme, saa lette at tyde. Hvad er en Erexor? Et hjemmelavet Ord, men hvad skal det betyde? Oprejser? Folkevækker? Læs det nu!
- (192) MENSCH: Alesso gjorde dette Billede under — under?
- (193) FRK. SCHMIDT: Alesso gjorde dette Billede under Tiberius af en Erexor i Byen Nain³².
- (194) MENSCH: Hvad er nu det for noget: Under Tiberius³³?
- (195) FRK. SCHMIDT: Ja! Ja! Forstaar De da ikke, hvad det er, De har fundet? At det er et Billede af selveste —. Og der har man altid troet, der ingen Billeder fandtes af ham. Og nu —! Jamen hvorfor springer De dog ikke i Luften, Mand?

³⁰goldt: Betegner manglende forplantningsevne: "ufrugtbar" eller "steril". [ODS]

³¹Omsigt: Tysk låneord ("Umsicht") fra 1800-tallet, som især bruges overført om klog omtanke. [ODS]

³²en Erexor i byen Nain: Reference til Jesu opvækkelse af Enkens søn i byen Nain (NT: Luk 7, 11-17). Erexor (jf. det latinske "surgo" eller "re-surgo", at rejse, genrejse) kan altså forstås som "opvækker".

³³Under Tiberius: Tiberius Claudius Nero (42 f. Kr.-37. e.Kr.), romersk kejser i perioden 14-37 e.Kr. [DSD]

- (196) MENSCH: Hvis det passer, skulde jeg altsaa have regnet 500 Aar forkert.
- (197) FRK. SCHMIDT: Hvad saa? Herregud! Vi har ment, der var 3 forskellige Lag i Fundet, men der er altsaa 4. Og et saadant Billede, primitivt gjort, uafhængigt af Regler og Mode — — —
- (198) MENSCH: Jeg tror, De har Ret. Det er af ham. Hvilken Skandale! Jeg, der er en af Tidens største Arkæologer, med et langt Livs Øvelse bag mig, kan ramme 500 Aar fejl!
- (199) FRK. SCHMIDT: Mensch! Aah pyt dog med de Aar! Forstaar De ikke, det er en Epoke i Historien — det samme, som om De havde fundet et femte Evangelium³⁴, eller nej, meget mere, De har fundet Urevangeliet, De kan vise Verden: Saadan saa han ud!
- (200) MENSCH: Hvad kommer det mig ved, hvordan han saa ud? Han har aldrig interesseret mig. Jeg kan ikke se, Billedets æstetiske Værdi er steget, fordi vi har faaet at vide, hvem det forestiller.
- (201) FRK. SCHMIDT: Interesseret Dem? Han har heller ikke interesseret mig. Men han ”interesserer” dog Millioner. Hvordan skal jeg gøre Dem begribelig —? Hvor er Champagnen? Naa, det er sandt. Men saa denne da! Jeg tager Deres egne Blomster og laurbærkroner Dem med.
- (202) MENSCH: Nej, hør, Frk. Schmidt. Det er jo Komædie, dette. De er ude af Dem selv.
- (203) FRK. SCHMIDT: Saa lad det være Komædie, og saa lad mig være ude af mig selv, og lad det saa være Komædiens store Idé, at vi Mennesker kan faa Lov til engang imellem at gaa ud af vort trange Selv. Hvordan skal jeg gøre Dem lige saa jublende glad, som jeg selv er? Ser De da ikke, det er Tyskland, der igen har øvet en Daad, som sætter Skel i Historien og viser Folkene Vej! Lad mig saa fortælle Dem: der gik Rygter i Berlin om, at Føreren vil give Aarets tyske Nobelpris³⁵ til Dem. Nu ved jeg, de Rygter bliver Sandhed.
- (204) MENSCH: Føreren? — Tysklandsprisen? Til mig? Føreren selv? Er det *saa* meget værd, tror De? Jeg plejer ikke at lade Udmærkelser stige mig til Hovedet, men denne — det vilde blive mig en stor, rig Glæde. Saa vil jeg da ogsaa — det var Dem, der fandt det sidste, Dem, der satte Tingen paa Plads. Hvis Føreren virkelig — det er en Ære, men det er ogsaa mange Penge. Jeg er ikke rig, men De — ja, Fru Trahne fortæller mig, De altid gaar saa enkelt klædt, selv lægger jeg jo ikke Mærke til sligt. Men faar jeg Prisen, Tysklandsprisen, saa vil jeg (*tager begge hendes Hænder*) have Lov til at dele den med Dem.

³⁴*femte Evangelium*: Evangelium er græsk (euangélion) og betyder glædeligt budskab, men her refereres mere specifikt til de 4 skrifter eller evangelier i Det Nye Testamente, som beretter om Jesu liv og gerning.

³⁵*tyske Nobelpris*: Carl von Ossietzky (1889-1938), tysk publicist og pacifist. I perioden 1927-1933 var han redaktør for det kritiske tidsskrift ”Die Weltbühne”, og bladets afsløringer af Tysklands hemmelige oprustning førte i 1931 til en anklage for landsforræderi. Efter afsoning af 18 måneders fængsel blev Ossietzky i 1933 af nazisterne sat i koncentrationslejr. I 1935 tildeltes han Nobels Fredspris, men Hitler forbød på den baggrund ham eller andre tyskere fremover at modtage prisen. [DSD]

2. Akt: II.

- (205) MENSCH: (*dikterer*) Det viste sig da, at der var et hidtil upaaagtet fjerde Lag, det øverste, som man havde afskallet i den Tro, at det blot var Terrændannelse. Imidlertid var fra dette Lag —. Ja, Frk. Schmidt, det kan ikke drages i Tvivl længer, vi staar over for et Fund fra Tibers Tid.
- (206) FRK. SCHMIDT: Det er Storsucces, Professor.
- (207) MENSCH: Det er igen et Kup af tysk Aands Sindrighed og Udholdenhed. Jeg længes efter at vise mit Land det. Jeg tror, jeg skriver til Føreren endnu i Aften. Jeg er jo helt sikker nu.
- (208) FRK. SCHMIDT: Naa, skal vi i Gang igen!
- (209) MENSCH: De masserer Fingrene. Og min Hjerne snurrer. Mon vi ikke skulde spænde fra for i Dag?
- (210) FRK. SCHMIDT: Ikke for min Skyld. Naar jeg faar brækket Fingrene et Par Gange og strakt Benene en Omgang — — Der gaar Professor Dorn ovre.
- (211) MENSCH: Han skal til et Møde i Konsistorium.
- (212) FRK. SCHMIDT: Skal De saa ikke ogsaa?
- (213) MENSCH: Ved De, hvad jeg skal? Jeg skal en lille Skumringstur ud i Bjergene sammen med en viss Privatsekretær og Universitetsdocent³⁶. Jeg giver en Biltur, Frk. Schmidt.
- (214) FRK. SCHMIDT: Det var en smuk Sortie³⁷ paa saadan en Førsteakt.
- (215) MENSCH: Saa skal vi sidde og tie stille og hjælpe hinanden med at tænke paa Billedet. Jeg er egentlig saa glad for Dem, Frk. Schmidt.
- (216) FRK. SCHMIDT: Er De?
- (217) MENSCH: Jeg har altid syntes før, at Kvinder var noget underligt saadan lidt besværligt noget. Dem skal man tage sig af og behandle ligesom Børn og have Blomster med til og Slikkeri og Vers og hehehe og killekillekille — uha! Men Dem kan man jo tale med lige som med et Menneske. Jeg siger Dem Tak, at De har lært mig, at Kvinden ogsaa kan være en Mand.
- (218) FRK. SCHMIDT: Ja det kan vi virkelig. Men glem ikke, at vi altid samtidig bliver ved at være Kvinder. Der kan vi noget, I ikke kan.

³⁶Universitetsdocent: ”Docent” kommer af det latinske ”docere” (undervise); betegner ofte en yngre lærer, hvis virksomhed er af supplerende art set i forhold til fx en professor. [ODS]

³⁷Sortie: Fransk for det ”at gå ud” eller ”trække sig tilbage” og bruges især som her i forbindelse med teater (modsat entré), hvor ordet endvidere ofte knyttes til en udgang under særlige forhold, fx med en effektiv slutningsreplik. [ODS]

- (219) MENSCH: Ja, maaske. Det har jeg saamænd aldrig tænkt over. Maaske var det af Interesse at undersøge det Spørgsmaal ved Lejlighed. Naa, men nu vil jeg ringe efter Bilen og tage en Frakke og et tykt Halstørklæde paa, træk De saa ogsaa i noget varmt, og saa kører vi to ud og verificerer³⁸, at

über allen Gipfeln
ist Ruh',
in allen Wipfeln
spürest du
kaum einen Hauch,
die Vögelein schweigen im Walde.
Warte nur, balde
ruhest du auch.

Ja, det gør man jo. Om man saa har brugt Dagen rigtigt — — Hør, hvad gaar der af mig? Staar her og snakker Vers! Oven i Købet af ham, den —! Jeg har holdt mig i Afstand fra Goethe³⁹ de sidste 30 Aar. Goethe! hans Farvelære⁴⁰ er noget af det mest dilettantiske! Naa, men i Tøjet! Gesvindt⁴¹! (*Ud.*)

- (220) FRK. SCHMIDT: (*rydder nynnende op*)

Oh, en lille gylden Stund,
Bryst mod Bryst og Mund mod Mund!

(*Nynner højere, tager Dansetrin, strækker Armene ud.*)

Kys mig kun, kys mig kun,
kys mig paa min røde Mund.

- (221) FRU TRAHNE: (*staar tabende baade Næse og Mund*)

- (222) FRK. SCHMIDT: (*opdager hende med et lille Skrig, vender Ryggen til, rydder ilfærdigt⁴² op*)

³⁸verificerer: Latin - sammensat af "verus" (sand) og "facere" (gøre) - betyder at bekræfte, bevidne, bevise eller det at undersøge, prøve eller konstatere rigtigheden eller sandheden af noget. [ODS]

³⁹Goethe: Johann von Goethe, tysk forfatter, videnskabsmand og filosof (1749-1832). Ovenstående digt "Über allen Gipfeln" kendes som "Wanderers Nachtlid" (1776), men er først skrevet 4 år senere under titlen "Ein Gleiches" ("en lignende" eller "en videre") - de to digte skal dog altid ses i sammenhæng, hvorfor de af og til ses tituleret "I" og "II". Digtet er oversat ordret af William Michelsen i en kommenteret udgivelse af "Han sidder ved Smeltdiglen" fra 1960: "Over alle tinder er fred, i alle trætoppe sporer du næppe et pust, fuglene tier i skoven. vent kun, inden længe hviler du med". [DSD]

⁴⁰Farvelære: Goethes "Zur Farbenlehre" (1810) er et værk på næsten 1000 sider. Bogen indeholder en didaktisk, en polemisk og en historisk del. I den didaktiske del forsøger han at give en samlet fremstilling af farvefænomenerne. I den polemiske del kritiserer han i krasse vendinger Newtons teori om, at lyset er sammensat af farver. Værket afsluttes med en fremstilling af farvelærens historie fra den græske antik frem til år 1800. [DSD]

⁴¹Gesvindt: Fra middelnedertysk ("geswinde"), tysk "geschwind", der ved adverbial brug som i teksten her betyder "hurtigt", "i en fart". [ODS]

⁴²ilfærdigt: Efter det tyske ord "eilfertig", som betyder "hurtigt" eller "skyndsomt". [ODS]

- (223) FRU TRAHNE: Det var — Universitetsbiblioteksdirektøren, der vilde tale med Dem.
- (224) FRK. SCHMIDT: Med mig?
- (225) FRU TRAHNE: Jeg kan maaske lukke ham herind, hvis Frøkenen bliver nede med Benene.
- (226) FRK. SCHMIDT: Ja, luk ham bare ind! Tak. (*Fru Trahne ud med et Blik.*)
- (227) DR. HELM: (*ind*) Sara, Sara, du maa hjælpe mig.
- (228) FRK. SCHMIDT: Hyss, ss, ss! Er du gal? Vil De tie stille. Jeg hedder ikke Sara, jeg hedder Annie. Jeg hedder ikke du, jeg hedder De. Det ved De dog altsammen. Hvad bilder De Dem ind?
- (229) DR. HELM: Sara, de er paa Sporet efter mig. Gud i Himlen, hvad gør jeg? Præsten derhjemme, den gamle, han, der har døbt os, er død, det vidste jeg ikke, jeg skrev hjem efter Arierattest ”lige som forrige Gang”, det var letsindigt, det ser jeg nu, jeg skulde have rejst selv. Men aah, jeg gaar jo saa tryk her, gaar og glemmer, jeg ikke er som de andre, fordi — det er jeg jo, jeg er jo som alle de andre.
- (230) FRK. SCHMIDT: Hvad kommer det mig ved, Hr. Direktør, hvor De skaffer Deres Attester fra? Jeg kender Dem ikke og har ingenting med Dem at gøre.
- (231) DR. HELM: Sara, du er min Søster.
- (232) FRK. SCHMIDT: Jeg er ikke Deres Søster. Det har De engang for alle givet mig Deres Ed for, at jeg ikke er mer. Paa den udtrykkelige Betingelse skaffede jeg Dem ind her. Hvor kan saa dette nu falde Dem ind?
- (233) DR. HELM: Sara, du skal hjælpe mig, du skal. Hvad skal der blive af Mor, hvad skal der blive af vore smaa Søskendebørn hos hende, hvis jeg ikke længere kan sende noget? Du kan ikke alene magte det altsammen. Aah nej, Løgn! Det er ikke for deres Skyld, jeg beder. Det vilde det have været for et halvt Aar siden, men nu — — — Sara, jeg vidste ikke, det var saadan: at elske. De Par Piger, jeg har haft med at gøre før hende, det var jo ingenting, nærmest noget, jeg indlod mig paa, for jeg maatte da prøve, hvordan det var, det, de skrev saa stort om i Bøgerne. Men det var jo ingenting, syntes jeg, mod det, Digterne gjorde det til. Nu synes jeg, at alle glødende Ord, hos de gamle Persere, hos Araberne, selv Bibelens Højsang, er hjælpeløse og fattige.
- (234) FRK. SCHMIDT: Professoren kan komme hvert Øjeblik. Hvad er Deres Ærinde her?
- (235) DR. HELM: Jeg kan ikke miste hende, hører du. Jeg har altid ment: opdager de ogsaa mig en Dag og sætter efter mig, ho, jeg springer bare ud fra en Klippe, saa har jeg narret dem. Men nu — jeg tror ikke længere paa den Udvej. Det Ord evig det har aldrig givet Mening i mine Øren før, men min Kærlighed til Röslein den er det Ord, Sara, og den slæber mig med ind i Evigheden. Der er skabt noget saa stort inde i mig, at jeg ikke længere kan forgaa. Selv om jeg tager mit Liv, det bliver bare

at flytte et andet Sted hen, hvor jeg skal undvære hende. Men det kan jeg ikke, kan ikke leve uden hende, og kan ikke dø.

- (236) FRK. SCHMIDT: Der er saa meget, vi ikke kan, vi alligevel maa. Sommetider —
- (237) DR. HELM: Lille Søster Sara, lille, søde, gode, store Søster Sara, der skal være Møde i Konsistorium i Dag. Det faldt mig ikke ind, det havde noget med mig at gøre, før jeg mødte en af Eforerne⁴³ paa Gaden. Han saa saa underligt paa mig. — Sara, du skal faa din Professor til at sætte hele sin Autoritet ind paa at lade den Sag falde foreløbig, indtil jeg — paa en eller anden fortvivlet Maade — faar skaffet mig den Attest.
- (238) FRK. SCHMIDT: Det kan jeg ikke, Hugo. Du maa ikke bede mig. Jeg kan ikke hjælpe dig her.
- (239) DR. HELM: Du skal, hører du, du skal. Du kan ikke sende mig ud i Fortvivlelsen.
- (240) FRK. SCHMIDT: Fortvivlelsen har Tusinder og atter Tusinder af vore Landsmænd maattet gaa ud til gennem Aarhundredernes Løb. Saa kan vi ogsaa gøre det, naar vor Dag kommer.
- (241) DR. HELM: Hvad er det for Landsmænd, du snakker om? Jeg er Tysker.
- (242) FRK. SCHMIDT: Ja, det er vi. Vi er Tyskere. Men naar vi ikke længere kan faa Lov at være det, er det godt, der er en anden Nation, vi kan faa Hjemret hos. Den jødiske. Og ved du, hvem den jødiske Nation er? Jeg har lært af Jeremias⁴⁴ — ja, jeg er begyndt at læse Profeterne — at det er de lidende. Alle Jordens uforskyldt lidende og alle Jordens selvforskyldt lidende Mennesker vi hører til Jehovas⁴⁵ Folk.
- (243) DR. HELM: Sara, jeg er ikke kommen for at høre Prædiken af dig, jeg er kommen for at tvinge dig til at hjælpe mig. Forstaar du da ikke, at jeg elsker den Pige saadan, at — — —
- (244) FRK. SCHMIDT: Forstaar du da ikke, hvad det er, du beder mig om? Maaske kunde jeg faa Professor Mensch til at tale din Sag. Jeg er ikke viss paa det, men maaske. Det eneste, vi vilde faa ud af det, var, at Folk vilde forfærdes og trække sig tilbage fra ham og for Fremtiden undgaa ham. Han er en straalende Forsker, han er en fin og nobel Aand, men — robust er han ikke. Han kunde ikke taale Mistanke og Isolation. Hvorfor skulde jeg gøre denne Mand, som jeg efterhaanden skylder alt, denne Mand, jeg ærer og — nu du kommer og taler om Kærlighed — maaske mere end ærer, hvorfor skulde jeg gøre ham ulykkelig til ingen Nytte for nogen anden. Jeg kan ikke blande ham ind i dette. Du maa gaa nu. Han kommer.

⁴³Eforerne: Kommer af det græske "éphoros" (opsynsmand) og betegner i universitetsregi bestyreren af legater, stipendier mv. til studerende ved universiteter eller - og oftest - den professor, der er forstander for og har tilsynet med et kollegium. [ODS]

⁴⁴Jeremias: Profet (Jeremias' bog i Det gamle Testamente), der ca. 600 f.Kr. hørte til præsteskabet i Anatot umiddelbart nord for Jerusalem. Jeremias er måske bedst kendt for sin forkyndelse af Guds vrede over folkets dyrkelse af fremmede guder, men i denne sammenhæng tænkes på kapitel 30-31, som indeholder frelsesorakler til det udvalgte folk, bl.a. ordene om den nye pagt, som spiller en afgørende rolle i Det Nye Testamente - slutningen af denne replik refererer specifikt til NT: Hebr. 8, 8-13). [DSD]

⁴⁵Jehovas: Den gammeltestamentlige betegnelse for Gud var JHWH. For at undgå at udtale Guds navn forsynede de middelalderlige håndskrifter til GT gennemgående konsonanterne JHWH med vokalerne i "adonaj" (hebraisk for "herre" i flertal) - deraf dannes formen Jahve og Jehova. [DSD]

- (245) DR. HELM: Du svigter mig ikke. Jeg stoler paa dig.
- (246) FRK. SCHMIDT: Kan ikke hjælpe dig. Vær stærk. Gaa saa.
- (247) DR. HELM: Sara! Sara! (*Ud.*)
- (248) FRK. SCHMIDT: Naa, saa er De i Overtøjet!
- (249) MENSCH: Saa er jeg i Overtøjet, ja. Har De set mig?
- (250) FRK. SCHMIDT: Om jeg har set Dem?
- (251) MENSCH: Ja. Naa? Jeg ryger.
- (252) FRK. SCHMIDT: Men det gør De jo ogsaa.
- (253) MENSCH: Jeg fandt den i Servanteskuffen. Den har ligget der i 10 Aar, er jeg viss paa. Den er fugtig. Den vil ikke. Men den skal. Kommer du med Vand, kommer jeg med Ild. Naa. — Var her nogen?
- (254) FRK. SCHMIDT: Det var bare Biblioteksdirektøren — bare et Par Bøger fra de sidste Udgravninger i Babylon, jeg havde bedt ham om.
- (255) MENSCH: Saa? Var det ham? Hvordan var Humøret?
- (256) FRK. SCHMIDT: Humøret?
- (257) MENSCH: Ja, jeg mener — det Skrog! Naa, men det maa man ikke sige, man skal sige: den Slyngel.
- (258) FRK. SCHMIDT: Slyngel? Om Direktøren?
- (259) MENSCH: Ptøj! Tobak er Griseri. Væk med den! — Ja, han har — hvad kan det gøre at sige det til Dem? — han har lavet falsk med sin Arierattest. Nu bliver han smidt paa Gaden og vel ogsaa straffet. Vil De have en Lækerol?
- (260) FRK. SCHMIDT: Falsk? Det kan ikke passe.
- (261) MENSCH: Man skulde ikke tro det. Det kom ogsaa i høj Grad overraskende for mig. Nu er Bilen der.
- (262) FRK. SCHMIDT: Jamen skal De da ikke til Møde i Konsistorium?
- (263) MENSCH: Nej, Gudskelov. Jeg har givet Dorn Fuldmagt til at optræde for mig. Hvor lagde jeg nu min Hat?
- (264) FRK. SCHMIDT: Dorn? Jamen De kan da ikke lade en anden! Det er jo en Samvit-tighedssag.
- (265) MENSCH: Det er en Sag, der ekspederer sig selv. Har han bedraget, gaar det jo mekanisk efter Lovene. Sætter De Dem ned?
- (266) FRK. SCHMIDT: Men hvis han nu ikke har svindlet. Hvis det er en Fejltagelse? Eller en Intrige?
- (267) MENSCH: Saa lever vi heldigvis i et Ordenens Land. Det vil blive opklaret og han faa fuld Oprejsning.
- (268) FRK. SCHMIDT: Men hvad er der ikke sket imens? Tænk paa hans Kæreste! Der er kastet en Skygge paa ham, som til en Tid har i Folks Øjne gjort ham værre end spedalsk. Aah, De aner jo intet om, hvad Jøderne gennemgaar i dette Land.

- (269) MENSCH: Tal ikke om Jøderne! Jeg kan ikke lide de Mennesker. Der var en, han stjal en Ide fra mig, saa jeg maatte skrive en hel ny Disputats. Og siden gemte han sig altid for mig. De er baade frække og fejge. Det siger Føreren ogsaa. — Lad os nu komme af Sted! Hvor *er* den Hat?
- (270) FRK. SCHMIDT: Ja, vi maa vel se at komme af Sted.
- (271) MENSCH: Hvad er der i Vejen?
- (272) FRK. SCHMIDT: Jeg tænker paa Frk. Fürst! Hun, som ingenting aner!
- (273) MENSCH: Tja!
- (274) FRK. SCHMIDT: Jeg ved ikke — synes De ikke selv — for hendes Skyld? — Naar en Kvinde elsker en Mand — og han vanæres, han bliver uværdig i hendes Øjne — —? De talte selv i Formiddags om Ære. Jeg synes næsten, at hvis De gaar udenom i denne Sag, Professor Mensch, faar *Deres* Ære en Klik⁴⁶.
- (275) MENSCH: Nu er jeg bange for, jeg ikke forstaar Dem længer. Det tager sig ud for mig, som om De vil forcere mig af Sted. Hvad angaar denne Sag Dem og mig? Vi har vore Potteskaar, ikke sandt? Det betyder, vi skal leve for de evige Ting. Jeg ved, hvad mit Kald er. Jeg forsyndede mig, om jeg lod mig trække fra det ud i alle Slags Døgnværk. Maaske vi hermed kan betragte dette Spørgsmaal som uddebatteret.
- (276) FRK. SCHMIDT: Jeg beder Dem meget undskyldte. Det var egentlig helt mod min Vilje. Jeg vidste jo, der bare vilde komme *det* ud af det, der kom. Alligevel — hvor gør det ondt i mig, at jeg fik Ret. Men nej! Undskyld! Jeg plejer ikke at lave Scener. Saa! Færdig med det! Saa er jeg parat til at køre.
- (277) MENSCH: De vidste paa Forhaand? Den var altsaa planlagt, denne Aktion. Saa? Meget forstaar jeg mig ikke paa Mennesker, men muldvarpeblind er jeg dog heller ikke. Udelukkende om babylonske Udgravninger har De næppe talt med den Herre, der var her før.
- (278) FRK. SCHMIDT: Jeg foreslaar, at vi — —
- (279) MENSCH: Maa jeg bede Dem afbestille Chaufføren. Jeg siger Dem Tak for, hvad vi har udrettet sammen siden i Morges. Jeg har ikke Brug for Deres Tjeneste mere i Dag. Paa Gensyn i Morgen!
- (280) FRK. SCHMIDT: Paa Gensyn! (*Langsomt ud.*)
- (281) MENSCH: Fortrædeligt! Fortrædeligt! Oven i Købet trækker det. Og der er ingen Steder, det kan trække fra. — Godt, man har sine Potteskaar! De er bedre end Mennesker. Ja, Arbejdet! Og du, mit kære Billede! Mit kære, dyrebare Billede! (*Betragter det med graadig Forskerglæde. Bliver urolig.*) Mærkeligt! Et helt nyt Udtryk! Noget truende eller —? Snak, det er Dagen, der hælder, det er den ændrede Belysning. — Saa vrede Øjne! Saa vrede, tunge Øjne! Jeg vil pakke det ned, vil jeg, pakke det ned. Og saa hen at skrive til Føreren! Jo før det kommer i hans Hænder, des bedre! Aah, hvilken Dag det skal blive!

⁴⁶Klik: ”Plet” eller ”klat”, som i denne sammenhæng bruges overført i betydningen ”plet på ens ære, rygte”. [ODS]

3. Akt: III.

- (282) MENSCH: (*studerende sin Tunge i Spejlet*) Ah! A-a-ah! — Kom! Godmorgen, Frk. Schmidt. Det trækker lidt ud i Dag. Jeg var næsten begyndt at blive ængstelig for, at De skulde have taget mit lille Anfald højtideligt op. Værsgod og hæng Tøjet ud! Jeg ved ikke, hvad der gik af mig. Jeg vilde jo gerne bede om Undskyldning, hvis De synes, jeg forivrede mig.
- (283) FRK. SCHMIDT: Ok nej, visst ej! Det er bare en Smule Hovedpine. Jeg har ikke sovet helt godt i Nat.
- (284) MENSCH: Tænk, det har jeg heller ikke. Det Billede! Jeg kunde ikke faa det ud af Tankerne. Og da jeg endelig faldt i Søvn, drømte jeg, jeg var Pilatus⁴⁷. Har De kendt Mage til Væv? Har Billedet ogsaa holdt Dem vaagen?
- (285) FRK. SCHMIDT: Jeg ved ikke — jo, maaske lidt — der var saa meget andet. Men vi skal vel til at begynde?
- (286) MENSCH: Det skal vi, ja. De har vel ikke hørt noget til, hvordan — hvordan — jeg mener, husker vel ikke, hvor langt vi kom — jo, nu har jeg det. Altsaa: det øverste Lag, som ved en nøjere Undersøgelse faldt ind under — — som ikke i Tid lod sig henregne til — — Ved De hvad, Frk. Schmidt, jeg er bange, jeg faar min Bronchitis igen.
- (287) FRK. SCHMIDT: Men dog! Jeg tror virkelig ogsaa, De ser en lille bitte Smule ikke helt rask ud; saa maa vi rigtignok passe paa; jeg sætter Kamillite over med det samme,
- (288) MENSCH: Det stikker i Svælget. Og Tungen er svagt hvidprikket, egentlig lidt knoppet, — hvidknoppet, tror jeg, man kan sige.
- (289) FRK. SCHMIDT: De skal ogsaa have Deres Uldvest paa.
- (290) MENSCH: Jeg har ledt efter den hele Morgenstunden.
- (291) FRK. SCHMIDT: Den hænger jo her. Lad mig hjælpe Dem i den. Saadan! Helt til Tops skal den knappes. Nu begynder Vandet at snurre. Kamillen har vi her i Skuffen fra forrige Uge. Men da glemte vi at læse over den.
- (292) MENSCH: Skal det til?
- (293) FRK. SCHMIDT: Det kan De tro. Det er det, der giver Kraften.

⁴⁷*Pilatus*: Romersk præfekt (leder eller kommandant for forskellige enheder i den romerske hær) i Judæa og Samaria, 26-36 e.Kr. Han nævnes i evangelierne, hvor han spiller en afgørende rolle i korsfæstelsen af Jesus. Mod sin egen overbevisning, fulgte Pilatus folkemængdens ønske og blev således medansvarlig i domsfældelsen og korsfæstelsen af Jesus. [DSD]

Vi be'r dig, Camille,
 vor Snue at stille!
 Øhø og Atisch,
 kom aldrig tilbage!
 Ex Lex Ax Pax
 alle vore Levedage!

(294) MENSCH: Næ, nu kan det ikke slaa fejl.

(295) FRK. SCHMIDT: Saa ned med den, skoldende hed!

(296) MENSCH: Av! Men saadan skal den være. Fru Trahne altid bare lunger den. — Nu vil jeg blot have ringet til Dr. Hülfe; jeg vil have nogle Sovedraaber til Natten. Det er ingenting til, at ligge vaagen og spekulere paa ingenting. — Ah, jeg føler mig bedre tilpas allerede.

(297) FRK. SCHMIDT: Der kan De se!

(298) MENSCH: Nu er jeg i Form til at tage fat igen. Mange Tak. — Jeg sendte saa Brev af Sted til Føreren i Aftes.

(299) FRK. SCHMIDT: Det var rigtigt af Dem at gøre Alvor af det straks.

(300) MENSCH: Nu skal vi se om — — Men er det Dem, Dorn?

(301) DORN: (*ind*) Har De læst, hvad han har skriblet sammen imod mig, denne infame⁴⁸, blødhjernede Folkeforræder, som farter rundt og kalder sig Biskop endnu? Jeg rejste til Føreren med det samme, hvis jeg blot kunde for den Begravelses Skyld. Er det Tevand, De sidder med?

(302) MENSCH: Nej, det er ikke. Det er Kamillete. Min Bronkitis er ved at —

(303) DORN: Drik Rom! Kamillete lefler for Sygdommen, en ordentlig Romtoddy slaar den ned. — Har De læst min sidste Artikel? Hvad synes De om den?

(304) MENSCH: Ja, naar De spørger mig, maa jeg jo tilstaa, at dette her med den oprindelige Ekstra-apostrof i ottende Hieroglyf under sjette Dynasti —

(305) DORN: Til Helvede med det Fagskrift! Jeg mener min sidste Artikel i tysk Kirkeblad. Den har De selvfølgelig ikke set? Nej. Jeg beviste der uomstødeligt, at Kristus tilhørte en arisk Stamme i Nordrigets Udkant⁴⁹. Nu skriver denne Biskop Beugel, som burde hedde Biskop Bengel⁵⁰ — har De nogensinde set ham? Det er næsten

⁴⁸*infame*: Kommer af det latinske "infamis" (berygnet, vanærende, skændig), her: æreløs, berygnet, afskyelig, vemmelig. [ODS]

⁴⁹*Kristus tilhørte en arisk Stamme i Nordrigets Udkant*: Synspunktet fremstilles i "Glaubensbewegung Deutsche Christen" (trosbevægelse for tyske kristne) i 1932. Bevægelsen, som egentlig blot var en lokal gruppering opstået i Thüringen i 1930, havde NSDAP's støtte, og efter partiets valgsejr i 1933 fik bevægelsen stor tilslutning. [DHM]

⁵⁰*Biskop Beugel som burde hedde Biskop Bengel*: Ordet "Beugel" signalerer muligvis, at omstændighederne tvinger biskoppen til "at bøje sig" (jf. det tyske verbum "beugen"), men i forhold til personen passer betegnelsen kun i det omfang, at han er blevet holdt nede af det politiske system, men ikke kuet. Ordet "Bengel" er ligeledes tysk og betegner en ubehøvlet, doven, opløben dreng eller ung mand - en lømmel, en slubbert. Flere aspekter taler for, at se Biskop Beugels karakter som inspireret af Martin Niemöller (1892-1984), en tysk evangelisk teolog og leder af den kirkelige opposition imod nazismen, som i 1937 blev arresteret og sat i koncentrationslejr. [ODS & DSD]

det, der kreperer mig mest: han er en Mickey Mouse over for mig! Naa'r mig ikke stort mer end til Bæltstedet! Og se saa her! *Han* vil gendrive *mig*: Punkt 1, Punkt 2, Punkt 3 — indtil Punkt 14 — mageløst. Og denne Sprællemænd spadserer stadig frit om paa Gaden; Folk, der kender ham, tager Hatten af for ham. Saadan noget faar Lov at passere i et regeret Land! Men jeg rejser til Føreren i Morgen, naa, men altsaa i Overmorgen. Denne Begravelse ogsaa!

(306) MENSCH: Sig mig, hvordan gik det i Mødet i Gaar?

(307) DORN: Sig mig, Mensch, det var det, jeg kom for, De er jo dog heller ingen Idiot, det vilde støtte mig overordentlig over for Føreren, om jeg kunde sige ham, at mine Anskuelse deles af en Mand som Dem. De mener da ogsaa, Kristus var Arier, ikke?

(308) MENSCH: Jeg har saamænd aldrig før i Tiden spildt mine Tanker paa det østerlandske Gudevæsen. Det kom mig ikke ved, ikke som Menneske, slet ikke som Tysker. Hvad skal vi med Guder, saalænge vi blot har Mænd?

(309) DORN: Jo, en Religion skal vi have. De har ingen, det er det, der er i Vejen med Dem. De er fortænkt. Kropslig set er De jo ikke under Middel, alligevel virker De spæd. Religionen giver Kraft og Kulør. Og Kristendommen er god nok, (*tænder sin Pibe*) blot vi indretter den efter vort Folks Behov. Det er jeg viss paa, De ogsaa vil sande med mig i, Frk. Schmidt.

(310) FRK. SCHMIDT: Jeg ved ikke. Skal vi til at opføre et oldnordisk Drama i moderne Dragter, synes jeg, det er Synd for Odin kun at bruge ham til Statist.

(311) DORN: Odin! Nej, ved De hvad, han er fra for længe siden. Maa jeg bede om Kristus, men NB! en tysk Kristus. Sandheden er jo, at Kristus var slet ikke saadan, som vi er vant til at faa ham slikket til. Det har jeg ogsaa sagt til Føreren. Der er mange Lighedspunkter, sagde jeg, mellem Dem, min Fører, og ham: Haandværkere er I begge fra Starten, med et visst Tilhold hos Toldvæsenet, og begge bliver I Folkeførere alene ved Ordets Magt. — Jamen har jeg ikke Ret?

(312) MENSCH: Det har De muligvis. Men derfor behøver De ikke at lade Piben snorke.

(313) DORN: Lader jeg Piben snorke?

(314) MENSCH: Jeg kan finde mig i, De bruger daarlig Tobak, for jeg ved, det skyldes, De holder Dem til den tyske. Men der kan absolut ikke være noget Fædrelandssind i, at De ikke hælder Sovsen ud.

(315) DORN: Jeg siger altsaa, Kristus var ingen sødladen Svækling med Ghattosmil. Tværtimod. Ved De, hvordan han saa ud?

(316) FRK. SCHMIDT: Ved De det?

(317) DORN: De kan tro, jeg ved det. Han var ikke Tømrer, men Murer, tyve tunge Sten paa Ryggen og op ad Stigen med Læset Dagen lang. Det giver Muskler, mine Venner, det giver Ben og Ryg. Barske Rynker i Ansigtet af at se mod Solen. Og naar han

oplod Røsten og talte til Skarerne, har det runget i Fjældene.

(318) FRK. SCHMIDT: Saa har han jo egentlig lignet Dem, Hr. Professor.

(319) DORN: Det var saa vel heller ikke den værste. — Mødet i Gaar, sagde De, Mensch, hvad der blev ud af det? Skraal og Panik. De vilde ikke tro mig. Heller ikke for hans pæne, kristne Svigerforældres Skyld. Men jeg skal opsøge ham personlig og klemme ham Sandheden ud af Kroppen. Vi har vore Metoder. De kan bande paa, han er Jøde. Naa, men til Sagen! Det er af yderste Vigtighed, om jeg kan regne med Deres Støtte, Mensch.

(320) MENSCH: I Deres Opfattelse af Kristus som Arier?

(321) DORN: Sig nu Ja.

(322) MENSCH: Underligt nok er det Spørgsmaal ikke faldet mig ind. Men jeg skal snart undersøge det nøje og give Dem mit Svar.

(323) DORN: Herregud, lille Mensch, ingen Udflugter! Ja eller Nej?

(324) MENSCH: Det er virkelig sandt, det racemæssige har jeg glemmt for saa meget andet, der syntes mig vigtigere.

(325) DORN: Hvadbehager?

(326) MENSCH: Ja, der altsaa ubevidst maa have forekommet mig vigtigere. Men jeg kunde jo — nej — skønt —

(327) FRK. SCHMIDT: Nej, det vil De ikke.

(328) DORN: Hvilket?

(329) MENSCH: Aah, det var noget helt andet, jeg kom til at tænke paa. Jeg har glemmt at vise Dem et Par Potteskaar, jeg faldt over forleden Dag. Prøv at tage dem frem, Frk. Schmidt. De skal dog se dem, nu jeg husker det. Se nu her! Hvad siger De saa om det?

(330) DORN: Meget morsomt. Kradseri, hvad? Meget sjov. Bondeskilderi. Men hvad Landsmand den Ka'l har været, er der jo ikke Tvivl om.

(331) MENSCH: Det ser jeg nu.

(332) DORN: Man behøver ikke Helfigur for at være klar over, at det har staaet skralt til med Forhuden⁵¹ — aah, undskyld, undskyld! Naa, nu pisker det igen paa Ruderne. Jeg maa af Sted. Men sig mig nu —

(333) FRU TRAHNE: (*ind*) Der er en Herre, Hr. Professor.

(334) MENSCH: Hvem? (*Følger hendes Tegn og gaar med hende ud.*)

(335) DORN: Frk. Schmidt! Ikke sandt? Hvad? Enige?

(336) FRK. SCHMIDT: Nej, Hr. Professor, nej. Det vilde bare blive een stor Skuffelse for Dem.

⁵¹staaet skralt til med Forhuden: "Skral" bruges bl.a. til at betegne en dårlig, utilfredsstillende tilstand. Dorn refererer her til omskærelsen, en religiøs skik bl.a. hos jøderne, der består i at forhuden på en drengs penis fjernes. [ODS]

- (337) DORN: Visst vil det ej. Ikke knibsk. Det er Far her ikke vant til.
- (338) FRK. SCHMIDT: Saa, saa, Hr. Professor! Lad mig være! Der bliver ikke noget af!
- (339) DORN: Bevares! Som De vil! Saa skal De faa det, som De vil det!
- (340) MENSCH: (*ind*) Jeg ved jo ikke rigtig. Det er Biskop von Beugel.
- (341) DORN: Den Smædeskriver, kommer han her? Saa gaar jeg. D. v. s. *nej*. En Tysker deserterer ikke. Jeg bliver.
- (342) v. BEUGEL: (*ind. Og det er jo det ubegribelige, at han er en lille hjulbenet og snakkesalig Mand*) Næ se, begge Professorerne! To Fluer med eet Smæk. Og jeg skal love for, der skal blive Smæk.
- (343) DORN: Hvad er det, De ønsker, Hr. Biskop?
- (344) BEUGEL: Det skal jeg sige Dem paa staaende Fod. Jeg ønsker, Lygtepælen⁵² lige uden for Deres Villa var lidt sværere.
- (345) DORN: Det skal vel være en Morsomhed. Men det er en højst uanstændig. Jeg er den kommende Kultusminister.⁵³ *Deres Minister*.
- (346) BEUGEL: Ork, det kan ikke redde Dem. Bliver De ved at tirre Godtfolk med Deres Skriverads, klynger de Dem op. Ikke med *min* gode Vilje. *Jeg* siger: lad Manden skrive! Det kompromitterer han sig meget værre ved end ved at blive hængt.
- (347) DORN: Denne Samtale er for respektstridig. Jeg afbryder den.
- (348) BEUGEL: Kultusminister, sagde De. Næ, ved De hvad! *De* Rigets Kultusminister! Saa vil jeg hellere have Stalin⁵⁴.
- (349) DORN: Det skal jeg meddele Føreren.
- (350) BEUGEL: Lad være med det! Han tager ham ikke alligevel. Og Stalin selv vilde afslaa det. Nej, det er ingen god Ide. Men den er bedre end Dem. Hellere Fornægteren end Forfalskeren!
- (351) DORN: Er det mig, De vover — —
- (352) BEUGEL: Hvis Kristus skal laves om til en Sørøver som Odin og de andre gamle Vikingekanutter⁵⁵ —
- (353) DORN: Det er vore Forfædre, De besudler med Deres Ord!

⁵²*Lygtepælen*: Jf. ”at hænge eller at klynge op i en lygtepæl”, som udtryk for en folkemængdes spontane selvtægt, også kaldet lynch-justits eller lynchning. [ODS]

⁵³*Kultusminister*: Uofficiel betegnelse for kirke- og undervisningsministeriets leder - i Danmark fra 1848-1916, mens betegnelsen i Tyskland først blev ophævet under Hitlers statsledelse. [ODS]

⁵⁴*Stalin*: Josef Stalin (1879-1953) - Sovjetunionens diktator og det kommunistiske partis leder fra slutningen af 1920’erne til 1953. I 1928 indledte Stalin en ny radikal politisk kurs med kollektivisering af landbruget, forceret industrialisering samt ensretning af kultur- og samfundsliv. Politikken beroede på nationaliseringer og planøkonomi og gennemførtes i høj grad vha. tvang og vold. Han fik herefter fuld kontrol med parti- og statsapparatet, og under de store udrensninger i sidste halvdel af 1930’erne elimineredes enhver opposition, ligesom millioner blev deporteret. [DSD]

⁵⁵*Vikingekanutter*: Ordet ”kanut” kommer af middelnedertysk (kornute, karnute) og betyder ”fælle” eller ”kammerat”. Dog bruges udtrykket især i nedsættende forstand: fyr, kumpan. [ODS]

- (354) BEUGEL: Ja, de gamle Bersærker⁵⁶, der huserede her for et Tusind Aar siden, de var vitterligt, inden Kristendommen fik sat lidt Skik paa dem, værre, end Jøderne nogensinde har været.
- (355) DORN: Hr. Professor Mensch, i Deres Hus befinder sig en Mand, der haaner Førelsen, hans Ideer og hans Kamp. Kan De tie til det? Fremhæve Jøderne paa Bekostning af — —! Jøderne! Fejeskarnet i Folkenes Rendesten. Disse fædrelandsløse, der hader os, som har et Fædreland, disse fra al Sammenhæng løsrevne, blottede for Tro, for Idealer — har kun deres modbydelige Sammenhold, som Rotter med Kræftsaar, hvem Halerne gror sammen paa. Alle Ulykker stammer fra dem: Mændenes Pengefebrilskhed, Kvindens Liderliggørelse, Hjemmenes Opløsning — —
- (356) BEUGEL: Og saa regner det altid paa de Dage, min Kone skal tørre Tøj! Jo, det er en forbandet Nation.
- (357) DORN: Hvad gør det? Regner? — æh — Hr. Biskop, jeg troede, De var en alvorlig Mand.
- (358) BEUGEL: Nej, det er jeg Gudskelov ikke. Dem har vi altsaa for mange af her til Lands. I mine unge Dage, mine 4 Aar i Skyttegravene — da var jeg en alvorlig Mand. Og nær ved at miste min Forstand. Men saa traf jeg Morten Luther⁵⁷. Han lærte mig, at en Kristen har et godt Humør. Siden mødte jeg Kristus, han var bedre endnu, han hviskede mig i Øret: lad dem bare slaa os ihjel Langfredag, vi lurar dem Paaskemorgen⁵⁸. Siden da er der ingenting, der gaar mig paa Nerverne mer.
- (359) DORN: Deres Udtalelser er statsfarlige, Hr. Biskop. Staar det Dem klart?
- (360) BEUGEL: De truer! Hoho, De truer med Koncentrationslejr! Men ved De, hvad *jeg* gør? Jeg vander mine Jordbær selv. 2 ½ Skæppe⁵⁹ Land. det er 25 Spandfulde 3 Gange om Dagen, hvis Forsommeren er tør. Mig forskrækker De ikke ved at sætte mig til at trille med en Bør. Og vil De gøre *det* ved mig, der er værre, saa — se ovenfor!
Se, det var den ene Flue! Og nu, meget ærede Professor Mensch! Jeg —
- (361) DORN: Nej, Hr. Biskop, saa let faar De ikke det sidste Ord! Den Paaskemorgen, De slog paa før, er just den, der nu er oprunden over vort Folk. De 4 Aar i Skyttegravene, De talte om — husker De vore Fjenders Tal? England og Frankrig, Rusland, Italien, Japan, Amerika — 23 mod een. Alle Verdens Folk stod op imod os, og vi slog dem, Sejr over Sejr. Men der var eet Folk, vi ikke kunde slaa, for det kæmper ikke, et fremmed Folk midt i vort. Det lammede os indefra, saa vi omsider brød sammen.

⁵⁶*Bersærker*: Oldnordisk ord ("berserkr" - af "ber-", bjørn og "serkr", særk - som egentlig betyder kriger, klædt i bjørneskindskjorte) - navn på vilde kæmper i den nordiske oldtid, som kunde gribes af et voldsomt og blindt raseri i kampen (bersærkerengang), en vild, ustyrlig kæmpe. [ODS]

⁵⁷*Morten Luther*: Fordansket navn for den tyske teolog og reformator Martin Luther (1483-1546).

⁵⁸*vi lurar dem Paaskemorgen*: Udtrykket skal forstås i den forstand, at Jesus genopstod på tredjedagen efter sin død langfredag og derved "snød" sine mordere.

⁵⁹*Skæppe*: Betegnelse for flademål eller markmål - oprindeligt det areal agerjord, hvori der kan sås en skæppe (1/8 tønne) hartkorn eller sædekorn, dvs. ottendedelen af 1 tønne land, ca. 690 m². [ODS]

Det Folk vandt Krigen⁶⁰; det saa vi i de følgende Aar; i Kulde og Hunger gik vi Tyske paa vore egne Gader, mens Champagnen skummede for *dem* paa Redaktioner og Teatre, i Luksusmagasiner og Bankpaladser. Svar mig, at jeg lyver, hvis De kan.

(362) BEUGEL: Aldrig fortæller Biblen, at Israel hjemsøgte uforskyldt. Men en Israelit har hørt⁶¹ min tyske Mund at sige Morgen og Aften: Forlad os vor Skyld, *som og vi forlade vore Skyldnere*⁶²! Lovgiv saa, kristeligt, for dette Folk i vort Folk! Men at tage Menneskerettighederne fra Mennesker, er at gøre sig selv til Forbryder.

(363) DORN: Er det Føreren, De behager Dem i at kalde Forbryder?

(364) BEUGEL: Jeg ærer Føreren. Jeg regner ham for saa nær ved at være en Gud, som det er muligt, naar han dog blot er et Menneske. Som Menneske har han Brug for en Kirke til at sige sig, naar han fejler. Og Brug for Hjælpere — ikke af den Slags, der selv melder sig, men for de bedste i Folket. Ikke een af dem kan han undvære længere. Derfor, Hr. Professor Mensch, jeg ved, De vil ikke, men De skal, skal, for hans Skyld, for Tysklands Skyld, blive vor nye Minister.

(365) MENSCH: Jeg? Men hvad er det for uansvarlig Tale?

(366) DORN: Aha, De har Brug for et Navn nu, i Deres Angst for en Mand.

(367) BEUGEL: Professor Mensch, De vil ikke forlade Deres Forskerro, værger De for Dem. Er det ikke vor Ærespligt at opgive eget Velvære for Helhedens Skyld? De forstaar Dem ikke paa det praktiske, undskylder De Dem. De ved, De faar de dygtigste Hjælpere under Dem. De er ikke Kristen, indvender De. Nej, men De er ædel og retsindet. De har den Karakter, ja, og det Navn, der kan faa os alle til at tie.

(368) DORN: Hvormed han mener, at De er svag, saa De vil lade Dem regere af ham.

(369) MENSCH: Hr. Biskop, De maa ikke bede mig om saadant. De gør mig ængstelig. Min Konstitution kan ikke taale det. Alle Mennesker kommer nu og vil slæbe mig ud i det Liv, hvor jeg ikke hører hjemme og ikke har Ret til at vise mig. Jeg tilhører hverken Personer eller Partier. Lad mig i Fred. Jeg er Videnskabsmand.

(370) BEUGEL: De er tysk Videnskabsmand, som jeg er tysk Kirkemand. Tysklands Ære kan ikke være os ligegyldig.

(371) DORN: Ære! Tyskland! Dem! Hahaha!

(372) BEUGEL: Vore Børn skal ikke engang beundre vort Aarhundredes Storhed og blues over den Pris, vi betalte for den. Er det saa stort at være stor? Hellere Johannes Døber

⁶⁰*Det folk vandt Krigen*: Hitler behandler i "Mein Kampf II" (1927) en særlig teori eller forklaringsmodel vedr. Tysklands tab af 1. Verdenskrig. Modellen kaldes for "dolkestødslegenden" og er inspireret af det episke digt "Nibelungenlied" fra 1400-tallet, hvor den dragedræbende helt Siegfried stikkes i ryggen. Da den tyske hærledelse (Ludendorff) i oktober 1918 indså, at krigen var tabt, blev den reelle magt overdraget til de politiske partier, hvorved den socialdemokratiske leder kom til at underskrive våbenhvileaftalen i Versailles den 11. november 1918. Herved fik hærledelsen, højreorienterede tyske militarister og især hærens øverstkommanderende von Ludendorff mulighed for senere at påstå, at det var de politiske partier, som mod hærens ønske underskrev fredstraktaten, og som dermed stødte en dolk i ryggen på hæren, som Ludendorff hævdede var ubesejret. Under Weimarrepublikken kom dolkestødslegenden til at udgøre en magtfuld del af nazisternes agitation mod jøder og socialister. [BOE]

⁶¹ Skulle formentlig have været 'lært' i stedet for 'hørt'.

⁶²*Forlad os vor Skyld, som også vi forlader vore Skyldnere*: Citat fra "Fader vor".

i Fængsel end Herodes paa Kongetronen⁶³. Kernen i vor Kamp, om Kristus var Arier eller ikke, er jo denne: Skal Tyskland til Gud have Sandheden eller sig selv. I denne Kamp ved jeg, at De, Hr. Professor Mensch, af hele Deres — — Hvad er det for et Optog paa Gaden?

(373) DORN: Hvorhenne? Ah, saa har de nappet ham! Saa er det kommen frem!

(374) MENSCH: Hvad er det nu for en Forstyrning igen?

(375) FRK. SCHMIDT: (*løber til det ene Vindue. I et Skrig*) Nej! (*Løber til det andet*): Nej! (*Ser raadløs paa dem. Styrter ud.*)

(376) DORN: Kvindfolk!

(377) BEUGEL: Hvem er den Mand med Haandjern paa?

(378) DORN: En af Deres Venner, Hr. Biskop! En Jøde! Direktøren for Biblioteket her. Har begaaet Svig med Arierattesten.

(379) BEUGEL: Og I vil blive ved? Med Inkquisition⁶⁴, med alle Slags Middelalderforvildelser vil I blive ved med at vanhellige Tysklands Navn! Smil bare! Jeg ved det nok, jeg er en lille latterlig Mand! Kald mig kun Nar, men glem saa ikke, det var Narrens Embede at sige Sandheden ved Magtens Hof. Der spiller mig en Lue herinde bag Tænderne, se, den er rød. Holder I ikke op, skal jeg tænde en Ild over Tysklands Byer og Sletter og Bjerge med den. Vi er Tusinder, vi er Titusinder, Hundredtusinder, der vil løfte vore Hænder imod jer, til I enten bøjer jer eller nagler dem, I — Farisæer⁶⁵, som I engang naglede hans. (*Ud. Dorn ser spottende efter ham. Mensch har skjult sit Ansigt i sin rystende Haand.*)

4. Akt: IV.

(380) MENSCH: Aah, kære Frk. Schmidt, maa jeg hjælpe Dem Frakken af? Jo, lad mig nu! For hvor er jeg lykkelig ved at have Dem her igen! Hvor har De dog været alle de tre lange Dage? Deres Telefon svarede ikke. Ingen havde set Dem. Alskens Tanker har jeg gjort mig. Hvor har De dog været?

⁶³*Hellere Johannes Døber i Fængsel end Herodes paa Kongetronen*: Johannes Døberen var søn af præsten Zakarias og Elisabeth, som var i familie med Jesu mor. Han var profetisk vandreasket og døbte Jesus i floden Jordan. Johannes blev senere fanget i en intrige skabt af hustruen Herodias og halshugget på ordre af Kong Herodes Antipas (21 f.Kr.-39 e.Kr.), jf. NT: Mark 6. [BOE & DSD]

⁶⁴*Inkquisition*: Kommer af det latinske "inquire" (at undersøge, efterforske) og peger nu oftest på de for den romersk-katolske kirke særlige historiske forhold mht. undersøgelse og forhør, som tidligere ofte indebar tortur af den person (fx kætter, heks), som stod anklaget for forbrydelser mod religionen. [ODS]

⁶⁵*Farisæer*: Medlem af et folkeligt religiøst jødisk parti, der blomstrede op i Palæstina i århundrederne op til og efter Kristi fødsel. Farisæerne var især kendt for deres fortolkninger af Toraen (de første fem bøger i Det Gamle Testamente) og stod i opposition til præstepartiet, saddukæerne, en magtfuld, aristokratisk gruppe inden for jødedommen, som bl.a. afviste andre autoriteter end de fem Mosebøger og derfor heller ikke anerkendte nydannelser i jødedommen som tanken om de dødes opstandelse. [DSD & BOE]

- (381) FRK. SCHMIDT: Ligget paa min Seng. Havde lukket mig inde. Var blevet træt, Hr. Professor, ikke andet end træt.
- (382) MENSCH: At De er her igen! Velkommen! Dagene falder mig saa træge uden Dem.
- (383) FRK. SCHMIDT: Det vænner Professoren sig hurtigt til. Saa snart som —
- (384) MENSCH: Det vænner Professoren sig slet ikke til, nej. Hvad er det for noget at sige? Nu skal De komme hver Dag lige som før — det vil sige — jeg vilde jo hellere — jeg havde tænkt mig, at — jeg har jo nu haft Ro til at gennemtænke — gennemgaa mine — jeg har savnet Dem saa rent mer, end jeg havde tænkt mig det muligt. Til sidst har jeg maattet spørge mig selv: ”Er det den gode Arbejdsammerat, du ikke kan undvære?” Hertil er utvivlsomt at svare: ”Ja, det er det.” Men Svaret er næppe udtømmende.
- (385) FRK. SCHMIDT: Kære Hr. Professor, det, De nu vil sige —
- (386) MENSCH: Vent lidt. Ikke afbryde. Saa faar jeg slet ikke sagt noget. Og De ved ikke, hvad jeg vil sige. Jeg ved det nemlig ikke selv. Men jeg har altsaa prøvet at analysere mine Følelser. Og jeg maa sige: jeg har ikke hos mig fundet Begæret, den voldsomme Higen, eller hvad man nu vil kalde det. Denne Affekt vil vi maaske ogsaa snarere kunne vente at finde hos Ynglingen. Jeg ved følgelig ikke, om jeg paa indeværende Stadium med fuld Sandhed tør benytte mig af det Udtryk, at jeg elsker Dem, men givet er det, at De indtager en saa central Plads i mit Bevidsthedsliv, at det vilde være mig en dyb Tilfredsstillelse, om De kunde tænke Dem at indtage en tilsvarende Plads i mit Hus?
- (387) FRK. SCHMIDT: Kære, kære, kære Professormand! Hvis De for bare 5 Dage siden havde sagt det der til mig — jeg vilde have skreget af Lykke, jeg vilde have fløjet Dem om Halsen, jeg vilde have væltet Dem rundt paa Gulvet og bidt et lille Hul i Deres Kind —
- (388) MENSCH: Men Gudbevares!
- (389) FRK. SCHMIDT: Men nu er der siden sket saa meget.
- (390) MENSCH: Jamen, jeg forstaar da slet ikke — den Smule Uoverensstemmelse —
- (391) FRK. SCHMIDT: Jeg kan vist nøjes med at svare Dem det, jeg kom for at sige Dem.
- (392) MENSCH: Hvad kom De da for at sige mig?
- (393) FRK. SCHMIDT: At — at jeg — at jeg er — nej, jeg kan ikke, det er heller ingen Nytte til, hellere gaa uden at sige noget, bare gaa. Farvel.
- (394) MENSCH: Nej, kære Frk. Schmidt, det faar De ikke Lov til, nej, saadan kan De ikke — kan vi ikke gøre ved hinanden. Nu skal De forklare mig — —
- (395) FRK. SCHMIDT: De maa ikke bede mig om Forklaring paa nogetsomhelst. Bare lade mig slippe, bare bort nu, ellers — jeg kan ikke længere magte mig selv.

- (396) MENSCH: Men lille Frk. Schmidt da!
- (397) FRK. SCHMIDT: Der ser De selv. Mine Smaating nede i Kælderen — kun tage dem med mig og saa løbe. Tak. (*Ned.*)
- (398) MENSCH: Er det til at begribe? Men der maa — alt i Verden har jo en Forklaring. Den maa kunne udtænkes. Lad os nu gaa rent logisk frem. Ja, saadan maa det være: hun maa have en Sygdom. En hemmelig Sygdom. Der er saa meget med Kvinder, man ikke ved. Men hvad gør det? Tværtimod! Hun kan da meget bedre blive plejet i et Ægteskab. Jeg tror sandelig, jeg vil — ja, det vil jeg, jeg vil prøve at ringe til Dr. Hülfe. (*Tager efter Telefonen.*) Kom! Men er det —? Hvem er det? Er det — er det Dem, Frk. Fürst?
- (399) FRK. FÜRST: Maa jeg prøve at sidde lidt her?
- (400) MENSCH: Det maa De da rigtignok. Skal jeg ikke skaffe lidt Vin eller Kage?
- (401) FRK. FÜRST: Tak, ingenting. Og heller ikke sige noget til mig. Bare sidde stille. Maa jeg det?
- (402) MENSCH: Det maa De da rigtignok. Saa tier vi begge to. Er det saadan, vi vil have det helst?
- (403) FRK. FÜRST: Ja Tak. Hr. Professor, De er saa klog. Tror De, der er noget vanskabt ved mig?
- (404) MENSCH: Men Barn da!
- (405) FRK. FÜRST: Der maa vel være noget galt ved mig, noget unormalt, naar jeg kunde elske saadan en?
- (406) MENSCH: De vidste jo ikke, han var Jøde.
- (407) FRK. FÜRST: Jeg maatte kunne have følt det, synes jeg. Havde jeg været en sund tysk Pige, maatte der have været et Instinkt i mig, der gøs tilbage, naar han nærmede sig — noget, der vendte sig inden i mig under hans Kærtegn. Men jeg syntes bare, det var saa usigeligt dejligt.
- (408) MENSCH: Jo, men — ja.
- (409) FRK. FÜRST: Jeg tror ikke, jeg kommer igennem det. Mor græder og græder og græder, og Far er taus og taus og taus. Og jeg selv gaar rundt mellem Folk og føler mig saa — ja, helt ligesom afklædt, ligesom helt blottet, og alle de Steder, hvor han har rørt mig, der brænder det — af Skam.
- (410) MENSCH: Kære, lille Frk. Fürst, Frk. Schmidt er her, maa jeg ikke prøve at kalde paa hende?
- (411) FRK. FÜRST: Nej Tak. Det var Dem, jeg gik efter. De er saa klog og saa fin. Jeg tænkte, maaske De havde et Ord, der kunde hjælpe en lille Smule.
- (412) MENSCH: Havde jeg bare, ja! Kendte jeg endda et eller andet Analogitilfælde! Men De skal se, Frk. Fürst, De er ung, og Tiden den læger — —
- (413) FRK. FÜRST: Det siger man jo. Ja Tak. Saa maa jeg nok hellere gaa igen.

- (414) MENSCH: Jeg skal vel ikke vise Dem mit nye Fund, det vi talte om, sidst De var her?
- (415) FRK. FÜRST: Jo, mange Tak. Det er venligt af Dem. Blot det maa vente lidt. Til en anden Gang. Saa tror jeg, jeg bedre kan fordybe mig i det. Tak, fordi jeg maatte sidde her. Tak. (*Hun vender sig for at gaa.*)
- (416) DR. HELM: (*staar i Døren*)
- (417) FRK. FÜRST: Dig? dig? Har de sluppet dig ud?
- (418) DR. HELM: Jeg saa, du gik herind. Jeg har ventet derude. Nu kunde jeg ikke vente længere.
- (419) FRK. FÜRST: Hvorfor har de sluppet dig ud? Var det en — Fejltagelse?
- (420) DR. HELM: Paa Betingelse af, jeg forlader Landet, slap de mig — løs. — Röslein!
- (421) FRK. FÜRST: Du er altsaa en —? Rør mig ikke! Væk fra mig! Væk! Aldrig se ham mere! Aldrig! Fy! (*Ud.*)
- (422) DR. HELM: Hr. Professor, der vil komme en Morgen, da denne Trolddom ophæves. Jeg vil drage til Jerusalem og vente paa den og saa igen rejse herhjem til min Pige. Vil De, Hr. Professor, hjælpe til med, at Natten ikke skal vare for længe?
- (423) MENSCH: Maa jeg bede Dem forlade mit Hus!
- (424) DR. HELM: (*bøjer Hovedet*) Jeg beder undskyldte. Farvel. (*Ud.*)
- (425) MENSCH: (*staar lidt svajende, griber sig saa til Brystet med begge Hænder, da lyder der Trin, og han ranker sig op*)
- (426) FRK. SCHMIDT: (*op fra Kælderens med en Taske i Haanden*) Saa er jeg færdig.
- (427) MENSCH: Færdig? Nej, De er ikke færdig! Nu begynder vi først. Giv mig saa den Taske, lille Kvinde.
- (428) FRK. SCHMIDT: De maa ikke. Det er syndigt. Jeg er dog kun et Menneske.
- (429) MENSCH: Nej, De er to Mennesker. For nu hører De sammen med mig.
- (430) FRK. SCHMIDT: Aah, om vi kunde rejse bort sammen, langt bort, til en anden Klode!
- (431) MENSCH: Det var nu saa fjernt igen. Men er det Sol, De trænger til, og Saltvand maaske — De ved, det Rejseliv er ikke noget for mig, men for Deres Skyld skal jeg gerne tage mig et halvt Aar paa ved et Badested.
- (432) FRK. SCHMIDT: Om det var muligt! Californien maaske?
- (433) MENSCH: Vi kunde vel ogsaa nøjes med Italien!
- (434) FRK. SCHMIDT: Et Aar! bare et Aar! Jeg gav gerne Resten af mit Liv for det halve Aar. Men jeg tør jo ikke, bør jo ikke.
- (435) MENSCH: De baade tør og bør. Det siger jeg. Paa mit Ansvar baade tør og bør, baade skal og maa. Giv mig saa Deres Haand. Saadan. Næmen har De da saa smuk en Haand. Nu har jeg kendt den Haand igennem 4 Aar og aldrig set før, at den er

saa smuk. Jeg har kun studeret en, der var smukkere, den var til Gengæld ogsaa tre Aartusind ældre, Dronning Nefrits af Ægypten⁶⁶. Men denne er blødere.

(436) FRK. SCHMIDT: Og saa længes den efter Dem. Og har gjort det længe. Længes efter at være god ved Dem, at lave Mad til Dem, De kan taale, svare paa dumme Breve for Dem, holde alle Ærgrelser borte fra Dem, frem for alt: stryge Dem over Panden.

(437) MENSCH: Tak! Tak! Der dages noget for mig om, at Livet er rigere, end jeg vidste af.

(438) FRK. SCHMIDT: Tal ikke om Livet. Lad mig glemme "Livet", lad mig tro, at der ikke er nogen anden Verden til end den, at jeg elsker Dem, Mensch, den Verden af Lykke, at De giver mig Lov til at sige til Dem: jeg elsk — — Hvad er det for en Hat?

(439) MENSCH: En Hat? Den der? Ja, hvad er det for —? Aah, han har glemt sin Hat.

(440) FRK. SCHMIDT: Har han været her? Har de givet ham fri?

(441) MENSCH: Paa Betingelse af, han tager over Grænsen. Ja, han slap naadigt.

(442) FRK. SCHMIDT: Han slap naadigt, ja. Men nu maa jeg gaa.

(443) MENSCH: Gaa? Hvad er det for Snak? Hvad kommer det Menneske os ved?

(444) FRK. SCHMIDT: Jo, det gør han. Han er min Bror. Skuespillerinden Sara Levi er mig.

(445) MENSCH: Er De fra Forstanden?

(446) FRK. SCHMIDT: Det er sandt, Hr. Professor. Og nu gaar jeg.

(447) MENSCH: Sandt? De er — De er en —? I 4 Aar har De gaaet her og været en —? Har paa det groveste bedraget mig? Ikke mig alene! Universitetet! Ikke det alene! Men det ophøjede Begreb, Universitetet og jeg tjener: Sandheden.

(448) FRK. SCHMIDT: Jeg har undskyldt mig med, at det Arbejde, jeg gjorde her —

(449) MENSCH: Og ham, Deres — Bror, har De faaet snydt herind ogsaa, under falsk Navn, falske Foregivelser, til at tage Pladsen op for Folk af vor egen Stamme, ærlige tyske Mænd.

(450) FRK. SCHMIDT: Min Bror og jeg har begge to —

(451) MENSCH: Gaa med Dem! Har jeg i disse Dage krummet mig under Samvittighedskvaler, om vi mon gør jer Uret, fik jeg nu Syn for Sagn for, hvordan I hjælper hinanden til Fadet og skrupelløst bruger alle Midler for at tilrane jer, hvad der er vort. Og De er den Kvinde, jeg for et Øjeblik siden kunde tænke mig at —! Saa slangefarlige er I altsaa. Giftkryb! Ud af mit Hus!

(452) FRK. SCHMIDT: Tak for hver lykkelig Arbejdets Dag sammen med Dem! (*Ud.*)

⁶⁶*Dronning Nefrits af Ægypten*: Nefertiti, 1300-tallet f.Kr., oldegyptisk dronning, hustru til Kong Akhnaton med hvem hun havde politisk og kultisk ligestilling. Via en berømt buste af hende, der findes på Ägyptisches Museum i Berlin, er Nefertiti blevet et moderne idealbillede på skønhed. [BOE & DSD]

- (453) MENSCH: (*driver rastløs rundt. Saa skriger han mod Skrivebordet*) Du skal lukke dine Øjne. Jeg ved nok, du ligger og stirrer dernede. Men du er død. De dræbte dig dengang. Og to Aartusinders Jord ligger paa dine Øjne. Ergo er det umuligt, du kan se.
Aah, disse Jøder! Pestbaciller omkring os! Jeg aabner min Pung for at købe mig Føde, der sidder en Jøde i den. Jeg gaar til min Seng for at finde Hvile, en Jøde har skjult sig i den. Selv i mit Hjerte, mit tyske Hjerte, sidder, uudryddelig, Jøden.
Ja ja, som du vil da, du døde Billede af den døde, som du vil da! jeg er for svag imod dig; jeg faar tale med hende endnu engang; før jeg sletter hende ud af mit Sind og mit Minde, skal hun have min Haand til Farvel.
- (454) FRU TRAHNE: (*ind.*) Professoren ringede.
- (455) MENSCH: Frk. Schmidt — er hun gaaet?
- (456) FRU TRAHNE: Tror De, hun saa meget som bød mig Farvel! Jeg synes ved Gud i Himlen, at den Dame —
- (457) MENSCH: De maa indhente hende. Jeg har noget at sige hende.
- (458) FRU TRAHNE: Indhente? Hvordan skal mine gamle Ben kunne —
- (459) MENSCH: Og det med det samme! Af sted!
- (460) FRU TRAHNE: Den milde Gud fri og frels' og bevar' os! Ja ja, ja ja, jeg skal skynde mig.
- (461) DORN: (*ved at væltes af hende*) Au, hvad vil hun ind i min Mave for? Der er Surkaal og Flæsk nok i Forvejen. — Hvad var det for en Fart, hun havde oppe, den Gamle? Var De ved at øve Voldtægt imod hende, Mensch? — Goddag, Kollega. Op og staa! Jeg kommer til Dem med Hilsen. Fra Føreren.
- (462) MENSCH: Ja?
- (463) DORN: Han lyttede med største Velvilje til et Forslag fra mig. Ved De, hvad det gik ud paa, Farlil?
- (464) MENSCH: Nej?
- (465) DORN: Tysklandsprisen til Dem!
- (466) MENSCH: Ja.
- (467) DORN: Hører De, hvad jeg siger. Føreren giver Dem Tysklandsprisen, den største Ære, der kan blive nogen Folkefælle til Del! Hvad siger De saa?
- (468) MENSCH: At det er smukt gjort af Føreren. At jeg skønner meget paa det.
- (469) DORN: I Morgen Kl. 1 i selve Hoveduniversitetets Aula vil han personlig lade den overrække til Dem.
- (470) MENSCH: Tilgiv mig, Dorn, jeg kan ikke takke rigtigt i Øjeblikket. Men hils Føreren fra mig og sig, jeg ved, i Morgen vil blive den største Stund i mit Liv.

- (471) DORN: Føreren, der jo altid handler hurtigt, har handlet yderligt hurtigt her, fordi, bad han mig sige, han er levende interesseret i den Gave, De skrev til ham om.
- (472) MENSCH: Den giver jeg ham saa ved den Lejlighed.
- (473) DORN: Det regner han med. Et samtidigt Billede af — —! Hvilken tysk Bedrift! Hvilken almægtig germansk Sensation! Og det har De kunnet gaa stille med og ikke engang vist en Kollega!
- (474) MENSCH: De saa det jo, Dorn.
- (475) DORN: Hvad saa jeg?
- (476) MENSCH: Jeg viste Dem det jo.
- (477) DORN: Viste mig? Hvad siger De? Det lille Kradsværk, jeg flygtigt kastede et Blik paa! Var det det?
- (478) MENSCH: Det er det.
- (479) DORN: Det af ham, Jøden?
- (480) MENSCH: Det af ham, Jøden, ja.
- (481) DORN: Undskyld, Kollega, der tager De fejl.
- (482) MENSCH: Hvad gør jeg?
- (483) DORN: Det Billede var af en — af en — en Agerdyrker for mindst 2500 Aar siden.
- (484) MENSCH: Hvordan vil De bevise det?
- (485) DORN: Det vil jeg bevise derved, at Kristus var ingen Jøde.
- (486) MENSCH: Men naar nu Billedet viser, han var?
- (487) DORN: Saa er Billedet ikke af ham.
- (488) MENSCH: Og naar jeg nu siger, det er?
- (489) DORN: Saa staar Deres Ord ikke længer til Troende.
- (490) MENSCH: Mit Ord? Mit Ord som Videnskabsmand?
- (491) DORN: De kan vel ogsaa fejle. De er ikke ung længer, Mensch. Tænk paa det. — Saa, saa! far nu ikke op! Husk⁶⁷ Dem hellere om! Min første Gerning som Minister var at sætte Bispem under Slaa! Min næste at faa Dem tilstillet Tysklandsprisen. I samme Øjeblik det sker, skulde De, Rigets Stolthed, De, som jeg selv har gjort til Rigets Stolthed, staa op og give Biskoppen Ret. Hvad vilde Følgen blive?
- (492) MENSCH: Jeg spørger ikke om Følgen. Jeg spørger om Sandheden.
- (493) DORN: Ja, det gør vi ved Skrivebordet. Men ude paa Gaden har vi Livet til Indsats. Der er ikke Raad til Pedanteri. Hvad vil De opnaa ved Deres Halsstarrighed⁶⁸? Hidse Folket op mod Føreren? Borgerkrig og Kaos igen? Sagens Kerne er denne: holder De

⁶⁷Husk: Her skulle stå 'Tænk'.

⁶⁸Halsstarrighed: Stædighed.

med Fædrelandet eller med Koblet af Marxister, Kommuniste, forskruede Kristne og Jøder?

(494) MENSCH: Betyder dette, at en af min Førers betroede Mænd staar og siger til mig, at Fædrelandet kun kan leve ved Hjælp af Løgn?

(495) DORN: Kære Mensch, De lever i en Uvirkelighedens Verden af Principper. Sandhed og Løgn er jo bare Begreber. Livet har Realiteter. Men Livet kender De ingenting til. De har Deres Plads mellem Potteskaarene i Deres Kælder, dær⁶⁹ er ingen saa god som De, det indrømmer vi alle. Men oven for Kælderen, derude, der kræves Robusthed. Lad mig om den!

(496) MENSCH: Fik Føreren at vide, hvad De her har sagt —

(497) DORN: Føreren taler gennem min Mund.

(498) MENSCH: De lyver.

(499) DORN: Saa spørg ham selv!

(500) MENSCH: Ja, det vil jeg. Jeg vil selv Hvad smiler De af? Nej, jeg vil ikke spørge. Jeg vil ingenting risikere. Min Konstitution⁷⁰ taaler det ikke. Jeg vil ikke spørge. Jeg vil handle. Jeg vil i Eftermiddag lade tage Fotografier af Fundet og sende dem ud over Landet. Og jeg vil tilkalde Pressen og give den Besked.

(501) DORN: Saa faar De ingen Tysklandspris.

(502) MENSCH: Jeg vil ingen Tysklandspris have. Jeg er ikke til Fals. Der fik De den, om De ellers forstod den: jeg er ikke til Fals.

(503) DORN: Kære Professor Mensch, dette gaar ikke. De indtager en saadan Stilling i Tyskland, at Regeringen ikke kan lade sig falde i Ryggen af Dem. Jeg henstiller derfor, at De udleverer Billedet til mig nu med det samme at opbevare et sikkert og for Menigmand utilgængeligt Sted.

(504) MENSCH: Det gør jeg ikke. Jeg ringer til Fotografer og Presse straks.

(505) DORN: Jeg forbyder Fotograferne at fotografere og Pressen at skrive. Hvad vil De saa?

(506) MENSCH: Saa vil jeg selv skribe det ud over Tyskland, at jeg har et Billede af Kristus, som godtgør, han var Jøde.

(507) DORN: Saa ringer jeg til Ambulancen og lader Dem indlægge. Hvad vil De saa?

(508) MENSCH: Ja, hvad vil jeg saa? hvad vil jeg saa?

(509) DORN: Kære Professor Mensch, Kollega, Ven, Folkefælle, frem for alt: Æresmand! dette Billede, De har fundet, er indtil videre af en israelitisk Bonde fra mindst 500 før vor Tidsregning, det forandrer jo intet i dets Værdi som Kunstværk. I Morgen leverer De det i Førers Hænder. Han bestemmer, i hvilket Omfang det foreløbig

⁶⁹dær: Lydskrift for "dér".

⁷⁰Konstitution: Af latinsk "constitutio": indretning, anordning eller beskaffenhed, som i denne sammenhæng betegner en persons legemsbeskaffenhed eller helbred. [ODS]

skal vises frem. De lader det hverken afbilde eller omtale eller ses af andre eller noget som helst andet ske med det, inden De afgiver det til ham. Det giver De mig Haand og Ord paa. Kom saa!

(510) MENSCH: Ved De, hvad det er, De ønsker af mig?

(511) DORN: Det er ikke Ønske. Det er Befaling.

(512) MENSCH: Ved De, hvad det er, De befaler mig?

(513) DORN: Det er ikke mig, der befaler. Det er Fædrelandet.

(514) MENSCH: Ja ja da. Ja ja. Altsaa: jeg foretager mig intet med Billedet udover at tage det med til Føreren i Morgen, naar han vil overrække mig Prisen. Er De saa tilfreds?

(515) DORN: Nu kender jeg min gamle medgørlige Ven igen. Tyskland takker Dem, Professor. Saa er alt i Orden. Det kan De da ogsaa sige Dem selv: en Jøde kan ikke være Gud for dette Folk.

(516) MENSCH: Det begynder jeg nu at forstaa.

(517) DORN: Paa Gensyn til Hyldesten, frater⁷¹! (*Ud.*)

(518) FRK. SCHMIDT: (*ind*) Jeg har ventet derinde, Hr. Professor. Var der noget mere, De vilde mig?

(519) MENSCH: Maaske var der det. Ja, det var der. Jeg vilde sige til Dem, at det, jeg sagde før — nej, det vilde jeg vel ikke. Men jeg kunde spørge Dem, hvordan skete det, at — hvordan bar De Dem egentlig ad med at komme ind ved Universitetet her?

(520) FRK. SCHMIDT: Hvorfor vil De vide det nu, da alt det er forbi?

(521) MENSCH: Hvordan gik det til, Sara Levi blev Frk. Schmidt?

(522) FRK. SCHMIDT: Det var visst en skamskudt Hare, der hjalp mig paa Vej.

(523) MENSCH: En Hare?

(524) FRK. SCHMIDT: En schlesisk Landsby stammer jeg fra. Mor er ikke Jøde, Far havde glemt, han var det. Ingen lod os mærke noget. Mange Børn var vi og meget fattige. Jeg var den sidste. En Onkel lod mig læse. Arkæologi var min Lyst, men saa fik jeg en Raptus⁷² for Scenen —

(525) MENSCH: — og blev Revysangerinde.

(526) FRK. SCHMIDT: Først, ja. Siden fik jeg Lov at spille Schiller⁷³. Og en Shakespea-reaften, efter en En Skærsommernatsdrøm⁷⁴, spændte Studenterne sig for min Vogn.

⁷¹*frater*: Frater betyder "broder" på latin. [ODS]

⁷²*Raptus*: Latinsk ord (ryk, krampe) der oftest, som i denne sammenhæng, betegner et anfald af stærk opstemthed, eksaltation, begejstring, henrevethed. [ODS]

⁷³*Schiller*: Friedrich Schiller (1759-1805), tysk forfatter og dramatiker, som sammen med vennen Johann Wolfgang von Goethe står i Tyskland som de to store, klassiske, nationale digtere. Schiller var en særdeles produktiv skribent, skrev i den sidste del af sit liv flere historiske skuespil bl.a. "Maria Stuart" (1800) og "Die Jungfrau von Orleans" (1801 - på dansk: "Johanna d'Arc", 1813). [DSD]

⁷⁴*En Skærsommernatsdrøm*: William Shakespeares romantiske komedie fra 1623. Ebbe Rasmussen fortæller i "Bogen om Kaj

2 Maaneder efter, i samme Forestilling, smed de mig raadne Æg i Ansigtet. Var min Kunst blevet saa meget ringere paa to Maaneder? Jeg var et Barn paa kun tyve Aar og begreb ingenting.

(527) MENSCH: Og saa flygtede De til London?

(528) FRK. SCHMIDT: Jeg tog hjem til Mor. Men kunde ikke holde ud at gaa derhjemme. Længtes efter Kammeraterne, efter Lys og Fest og Bifald. Samtidig skreg alle Aviser, skreg Førerens Stemme i Radioen, at vi Jøder var Dyr og Djævla.

(529) MENSCH: Men *De* var jo ikke Jøde?

(530) FRK. SCHMIDT: Jo, saadan følte jeg mig nu. Føreren har Ret i, at det ariske Blod er saa svagt, at nogle faa Draaber jødisk i et Menneske er nok til at fordærve alt det ariske.

(531) MENSCH: Intet ondt om Føreren!

(532) FRK. SCHMIDT: Nej, intet ondt om ham! Intet ondt om dem, der siger alt ondt om os! Der tror det selv, der faar andre til at tro det, ja, der brøler det ud saa højt og saa tit, at de endogsaa faar bildt os selv det ind! Jeg gik derhjemme og følte mig efterhaanden som et liderligt Kreatur, der havde været med til at pervertere tysk Aandsliv med min betændte Kunst. Og en Dag stjal jeg Mors Tørresnor og løb ud i Skoven.

(533) MENSCH: Menneskebarn!

(534) FRK. SCHMIDT: Jeg stod ved et Træ i Skovbrynet. Da saa jeg en Hare springe paa Marken midt mellem Hunde og Jægere. Et Skud! Skrigende faldt den, kom op igen, et nyt Skud, atter faldt den, kom atter op, sled sig hen til en Plovfure, krøb sammen der og gav Rollen som Jordklump. Hundene for over den, Jægerne ledte klods op ad den, men saa dygtig Skuespiller var den, at den fik dem *bedraget* og frelst sit Liv.

(535) MENSCH: Ja.

(536) FRK. SCHMIDT: Der brændte en Bølge gennem mig, af Trods og Livsbegær. Jeg smed Rebet fra mig, hjem til Mor, for mine sidste Penge af Sted til London, genoptog mit Studium, skaffede mig falske Papirer, et nyt Navn, fik mit Ansigt ændret ved en Operation, mit Haar affarvet, Knude i Nakken, min Stemme lagt om, og aldrig en Cigaret mer, aldrig en Sang. Snart havde jeg et Navn som Artikelforfatter i tyske Fagskrifter —

(537) MENSCH: Og saadan kom De ind som Docent hos os!

(538) FRK. SCHMIDT: Ja, det lykkedes mig. Og hvor var jeg lykkelig! Og hvor passede jeg paa! Og hvor var det strengt! I Fuldmaanenætter er det sket, jeg har listet mig op i Skovene og sunget for Fyrretræerne, de stod saa alvorlige og lyttede, de vilde

Munk" (1946) om Munks besøg i Berlin i marts 1933, hvor de to venner overværer en Max Reinhardt opsætning af Shakespeares "Stor ståhej for ingenting" (1600), hvori den jødisk-ungarske skuespillerinde Grete Mosheim (1905-1986) optrådte. Mosheim så sig allerede samme år nødsaget til at emigrere til London pga. de hastigt forværrede forhold for jøder. Tydeligvis har Munk hentet inspirationen til Sara Levi hos Mosheim, da han 5 år senere skrev "Han sidder ved Smeltediglen".

nok høre paa mig, selv om jeg ikke var Arier. Men naar jeg saa holdt op, klappede de ikke, de tyske Træer, og saa blev jeg alligevel angst.

Da kom Lykken til mig igen engang i Samarbejdet med Dem. Men inderst inde sagde noget til mig: hvad er det, du gør! Du maa afbryde; du ved dog, du har ingen Ret til Lykke; du er jo af Jehovas Folk.

(539) MENSCH: Ret til Lykke? Jehovas Folk? Vi tror ikke paa Guder her.

(540) FRK. SCHMIDT: Og da det saa kom sig før, som jeg jo hele Tiden trods alle Haab og Drømme godt har vidst, at det maatte komme — da jeg hørte alle de Ord, jeg efterhaanden kan udenad, fra den Mund, jeg syntes det maatte koste mig Livet at høre dem af, da døde jeg dog ikke. Nej, for I kan ikke dræbe mig mer. I taler om, at Tyskland har holdt ud mod en Verden i 4 Aar. Men jeg da? Jeg har holdt ud mod Verden i 4 Aartusinder. Slæb mig til Golgata⁷⁵, saa tit I vil, jeg rejser mig atter fra Døden og gaar ud til ny Lidelse. Uovervindelig. For Jehova er Livets Gud. Ja, saa har jeg talt og kan gaa.

(541) MENSCH: Før vi skilles, Sara Levi — eller nej, Frk. Schmidt, Frk. Schmidt lidt endnu! Kom herhen! Vil De hjælpe mig endnu engang? Vi vil pakke Billedet ud sammen. Og sammen se paa det, saa vi aldrig glemmer det. For i Morgen skal det gives til Føreren, naar han rækker mig Tysklandsprisen.

(542) FRK. SCHMIDT: Har De faaet den! Det gør mig glad.

(543) MENSCH: Det vidste jeg. Derfor skal De ogsaa være til Stede i Morgen.

(544) FRK. SCHMIDT: Jeg? Hos Føreren?

(545) MENSCH: De har delt mit Arbejde. Saa skal De ogsaa være Vidne til min Triumf. Jeg skal sørge for, at en Plads reserveres Dem, nær ved det Sted, hvor jeg staar.

(546) FRK. SCHMIDT: De kan faa Ubehageligheder af det, naar det engang kommer frem, jeg er en uren⁷⁶. Jeg tør ikke. For Deres Skyld.

(547) MENSCH: Se rigtigt paa Billedet. Ja, De fik Ret, det er ham, det er Menneskesønnen. Vi tre skal være sammen hos Føreren: Billedet og De og jeg. Kan De ikke se det paa det?

(548) FRK. SCHMIDT: Billedet — og De — og jeg?

5. Akt: V.

Rigsuniversitetets pragtfulde Aula.

Føreren og Rigets Mænd med Damer.

⁷⁵*Golgata*: Hebraisk ord for "Hovedskal", brugt som stedsbetegnelse for det sted uden for Jerusalems mure, hvor Jesus blev korsfæstet. [DSD]

⁷⁶*jeg er en uren*: Dvs. ikke arier.

(549) DORN: (*med Prisdokumentet i sin Haand*) — — — — i Kamp og Kraft. I dette det største Aarhundrede i vort Folks tusindaarige Historie, hvor ved en Revolution uden Krænkelser af andres Liv og Ejendom og Ære een Ildsjael har indbrændt i de Millioner Folkefællers Sjæle, at for en Nation som vor er intet Maal unaaeligt, blot den renser sig fra alt fremmed og tror til Grunden af sit urgermanske Væsen paa sig selv, i dette Helteaarhundrede har De, Hr. Professor Mensch, som en af de første bag Høvdingen, været med til at skabe Stordaad, der løftede Folket i dets egen Bevidsthed og tvang en modvillig Verden i Knæ for, hvad tysk Aand formaar. Hvor stor er da min Lykke ved nu i Nærværelse af min Fører og Rigets høje Adel at kunne overrække Deres Excellence Fædrelandets Tak til sin store Søn!

(*Hilraab og Haandklap.*)

(550) MENSCH: (*har staaet usædvanlig rank, nu bøjer han Hovedet og modtager ikke det fremrakte Dokument*) Min Fører, Marsjaller og Excellencer, Kammerater af det tyske Blod! Inden jeg modtager denne stolte Gave —

(551) DORN: (*uroelig*) Afbryd Radioen!

(552) MENSCH: — denne stolte Gave, som jeg er dybt bevæget over at være fundet værdig til — ja, hvordan var det nu, jeg havde tænkt mig det — jo, det var saadan, at inden jeg kan sige Ja til at modtage den — —

(553) DORN: De har sagt Ja. Radioen har raabt det ud over Verden nu.

(554) MENSCH: Inden altsaa, forpligter min Samvittighed mig til et Spørgsmaal til Dem, min Fører: der er Fugle, der lever af Aadsler og bliver fede, der er andre, som af en saadan Føde vil dø. Til hvilken Art henregner De, min Fører, Fædrelandskærlighedens skønne Fugl?

(555) FØREREN: Min Hr. Professor, tro Søn af *mit* tyske Folk! Det er Dem bekendt, at for mig har Livet kun eet Maal: Tyskland.

(556) MENSCH: Og hvis det nu skete, Sandheden en Dag traadte Dem i Vejen?

(557) FØREREN: For mig er Fædrelandet Sandheden. Hvis paa min Vej til selve Sandheden en eller anden Sandhed vil forsinke mig, slaar jeg den ned.

(558) MENSCH: Dette Svar var klart og stærkt. Jeg takker Dem, min Fører. Saa skal jeg ogsaa svare, om end knap saa klart, saa maaske lige saa stærkt. Her i min Haand holder jeg en Gave, som jeg engang har frydet mig ud over al Forstand til at række mit Folk. Henved 2 Aartusinder er skredet, siden sidst et Menneske saa *hans* Ansigtstræk, som de Folkeslag, der hersker over Jorden, nævner som deres Gud. Ingen vidste, at endnu mens han var i Live, har en Ukendt malet ham paa et skrøbeligt Ler. Med ydmyg Stolthed fandt jeg det i sin Orden, at dette Billede af ham, som de troende kalder for Sandheden og Livet, blev, symbolsk nu som Kronen paa vor Førers Genrejsningsværk, fremdraget af en tysk Videnskabsmand — Videnskaben, der kræver alt, ubønhørligt alt, for Sandheden, og tysk — ja, for intet Folk er i Pagt med Livet som det sunde stærke strenge tyske Folk. (*Begejstringskrig.*)

Her har jeg det. Og nu havde jeg tænkt mig, jeg vilde rive Dækket af det og løfte det

højt: Se, Tyskland, se her hans Ansigt — ham, du har bygget dine Templer for, og efter hvis Navn du kalder din Kultur.

Men Ængstelighed er falden over mig. Er vi uværdige? Er Billedet her os for farligt? Ja, det er for farligt. Stadig gælder, det er bedre, en dør for Folket, end hele Folket dør. Som de racerene Mænd dengang skreg mod dette Menneske, maa nu ogsaa vi — raab med, mine Herrer! —: Paa Korset med ham! (*Knuser Potteskaarene mod Gulvet. Frk. Schmidt udstøder et Skrig. Føreren springer op. Alle rejser sig. Kun Frk. Schmidt kan ikke.*)

(559) DORN: (*dæmpet*) Godt, Mensch! det var ret.

(560) MENSCH: Saa har jeg bragt mit Folk mit Offer. Men dermed er jeg ikke færdig. Voldsomt lever nu i mit Hjerte det, jeg knuste mod Gulvets Sten. Saa skylder jeg da ogsaa Menneskeheden en Gestus. Her sidder ved min Side min dygtige Medhjælp, henved Halvdelen af mine Resultater skyldes hende. Hun har den tyske Aands Sindrigthed og Udholdenhed, men er en Jødinde. (*Dorn taber Dokumentet.*) Hendes Navn er Sara Levi. Hende tager jeg til Hustru nu. (*Der bliver frysende stille. Man trækker sig til Side. Pludselig forlader Føreren Salen med haarde beslutsomme Skridt. Alle følger ham.*)

(561) DORN: (*staar stivnet, gaar saa med Ansigtet dirrende af Brutalitet frem mod de to. Hvad vil han? Slaa? Eller tilkalde Politi? Helt ind paa Livet af Mensch standser han. Saa løfter han Haanden.*) Tolv Timer giver jeg Dem. (*Og vender sig og forlader som den sidste Salen.*)

(562) SARA LEVI: (*skælvende angst og med straalende Øjne*) Ernst! Ernst⁷⁷! Jeg vidste ikke, du var saa stærk.

(563) MENSCH: Kalder du mig Ernst? Kære, kære, det har ingen kaldt mig siden Mor.

(564) SARA LEVI: Ernst!

(565) MENSCH: Du skal føde mig en Søn i min Alderdom, Sara⁷⁸, han skal blive en god Tysker og et sandt Menneske.

⁷⁷Ernst: Professorens fulde navn er altså "Ernst Mensch". I det oprindelige manuskript hed han "Erling Menschenkind v. d. Höhe".

⁷⁸Du skal føde mig en Søn i min Alderdom, Sara: En reference til Abraham, der i Det Gamle Testamente (1. Mos 11-25), optræder som den ældste stamfader til Israels folk. Abrahams kone, Sara, var ufrugtbar, men fik besøg af Gud, der lovede, at Sara skulle få en søn det følgende år - Isak.